

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra ústavního a evropského práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Právo na život

Zuzana Filousová

© Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci „*Právo na život*“ vypracovala samostatně. K vypracování jsem použila pouze uvedené prameny a literaturu.

V Plzni dne 16. 3. 2015

Zuzana Filousová

Ráda bych touto cestou poděkovala JUDr. Zuzaně Vostřé Ph.D. za její čas, vstřícnost a cenné rady během zpracování této diplomové práce.

Obsah

1 Úvod	6
2 Právo na život jako přirozené právo	10
2.1 Historický vývoj koncepce lidských práv	10
2.2 Klasifikace lidských práv	13
2.3 Lidská práva jako pojem	14
2.4 Listina základních práv a svobod	15
2.4.1 Vývoj a struktura Listiny	16
2.5 Zakotvení práva na život v českém právním řádu	17
2.6 Eutanazie	20
3 Institut trestu smrti	23
3.1 Ukamenování	24
3.2 Pověšení	24
3.3 Stětí	25
3.4 Zastřelení	26
3.5 Plynová komora	27
3.6 Elektrické křeslo	28
3.7 Smrtící injekce	29
4 Trest smrti na území Československa	31
4.1 Ordálové řízení	31
4.2 Zrušení a znovuoobnovení trestu smrti	32
4.3 První Československá republika	32
4.4 Protektorát Čechy a Morava	33
4.5 Retribuční procesy	34
4.6 Komunistický režim a procesy 50. let	34
4.6.1 Proces s JUDr. Miladou Horákovou	35
5 Trest smrti ve vybraných státech	42
5.1 Běloruská republika	43
5.2 Vybrané muslimské státy	44
5.3 Spojené státy americké	45
5.4 Čínská lidová republika	49
6 Mezinárodně právní zakotvení práva na život	51
6.1 Všeobecná deklarace lidských práv	52
6.2 Evropská úmluva o ochraně lidských práv	52

6.3 Mezinárodní pakt o občanských a politických právech	54
6.4 Listina základních práv a svobod Evropské unie	56
6.5 Ženevské úmluvy	58
7 Právo na život v pojetí Ústavního soudu České republiky a Evropského soudu pro lidská práva.....	60
7.1 Ústavní soud České republiky	60
7.1.1 Střet práva na život dítěte s rodičovskými právy	60
7.2 Evropský soud pro lidská práva.....	62
7.2.1 Pretty vs. Spojené království – napomáhání při sebevraždě.....	62
7.2.2 Otázka počátku lidského života ve světle judikatury ESLP	65
7.2.3 Soering vs. Spojené království - problematika extradice	66
7.2.4 Eremiášová a Pechová vs. Česká republika	68
7.2.5 Proces s Ludmilou Brožovou – Polednovou.....	69
8 Závěr	72
Resume.....	74
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY	75

1 Úvod

Lidská práva jsou ta nejdůležitější a nejzákladnější práva, jejichž existence je pro život, jak ho známe v dnešní době, neodmyslitelná. Od nich se odvíjejí všechna práva ostatní. Není možné jednoznačně určit, kdy tato práva vznikla a zda je proces jejich složitého vývoje již u konce. Na pomyslném vrcholu pyramidy lidských práv stojí právě právo na život, které je tématem této diplomové práce. Jeho nadčasovost, pestrost, nejednotná ochrana ve světě a další faktory jsou důvodem toho, proč jsem si právě toto zajímavé téma zvolila. Je mnoho různých pohledů, na které se lze, v souvislosti s ochranou života, zaměřit. Má práce je z velké části věnována problematice trestu smrti, což je nejzásadnější zásah, který může stát do práva na život učinit. Jedná se také o jediný způsob, kdy ukončení života závisí na rozhodnutí státních orgánů, na rozdíl od přerušení těhotenství nebo eutanazie, kdy má o smrti rozhodnout sama dotyčná osoba, o jejíž život se jedná, nebo její blízcí. I přes to, že v těchto dvou případech se má výkon takového ukončení život pohybovat v zákonných mezích, nejedná se o rozhodnutí státního orgánu, kterému by nebylo možno vlastní vůlí zamezit. Trest smrti, ať v dávných dobách, kdy se vykonával i na našem území, nebo nyní, kdy je jeho užívání běžné na spoustě míst světa, je ojedinělým trestem, jehož užití je nebezpečným nástrojem v rukou státních orgánů nedemokratických států a jehož následky již nelze nikterak zvrátit.

Práce bude rozdělena do šesti kapitol. První ponese název *Právo na život jako přirozené právo*. Zde se věnuji tomu, jak se rozvíjela myšlenka lidských práv a to od starověkého Řecka a Říma po současnost. Budou zde zmíněny nejslavnější historické lidsko-právní listiny a také několik možností toho, jak se lidská práva dají klasifikovat. Nebude opomenuta ani Listina základních práv a svobod, která zakotvuje právo na život v českém právním řádu. Také se pozastavím nad otázkou eutanazie, která je ve své podstatě v rozporu s ustanoveními Listiny základních práv a svobod, ale je diskutabilní, zda by nebyla pro společnost naopak přínosem.

Další kapitola s názvem *Institut trestu smrti* se zaměří na to, jak se tyto tresty vykonávaly v dávných dobách a konkrétněji uvedu, jaké způsoby výkonu nejvyššího trestu jsou oficiálně známé v době dnešní. Podle dostupných informací se pokusím přiblížit to, kdy a kde tyto tresty přibližně vznikly, kde se jich užívá

v současnosti a jaký je postup jejich výkonu. Mezi tresty, kterým bude věnována větší pozornost, patří ukamenování, pověšení, stětí, zastřelení, plynová komora, elektrické křeslo a smrtící injekce.

V kapitole *Trest smrti na území Československa* se zkráceně pokusím vymezit jednotlivé historické úseky, v nichž se vykonával tento trest na našem území, a větší pozornost zaměřím na JUDr. Miladu Horákovou, kdy popíšu průběh jejího života, její politické působení a nakonec vykonstruovaný politický proces, na jehož základě byla v 50. letech 20. století popravena.

Kapitola následující s názvem *Trest smrti ve vybraných státech* přiblíží některé ze států, kde je trest smrti v dnešní době legální. Konkrétně to bude Bělorusko, muslimské státy Irák, Írán, Pákistán a Saúdská Arábie, jako další pak Spojené státy americké a jako poslední Čínská lidová republika. U té jako jediné nelze nalézt konkrétní případy, kdy došlo k odsouzení k nejvyššímu trestu, jelikož tyto případy mají punc státního tajemství. U ostatních výše zmíněných států vždy vyberu alespoň jeden případ popravy a to jak z hlediska toho, proč byli odsouzení trestáni nebo u Spojených států ty případy, kdy se popravy nepovedly.

Mezinárodně právní zakotvení práva na život bude název kapitoly předposlední. V té se zaměřím na mezinárodní dokumenty, jež se ochrany lidských práv dotýkají, Česká republika je jejich smluvní stranou a jsou u nás ratifikované, tudíž mají aplikační přednost před zákony.¹ Bude se jednat o Všeobecnou deklaraci lidských práv z roku 1948, Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod neboli také Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv z roku 1950, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z roku 1966 a Listinu základních práv a svobod Evropské unie z roku 2007 a pro případ válečných konfliktů také o Ženevské úmluvy.

Poslední kapitola ponese název *Právo na život v pojetí Ústavního soudu České republiky a Evropského soudu pro lidská práva*. Zde se zaměřím na judikáty nejprve našeho Ústavního soudu a potom Evropského soudu pro lidská práva. Vybrané judikáty se dotknou všech oblastí, do kterých může v souvislosti s právem na život stát, vzhledem ke svému postavení, zasahovat. V české judikatuře se bude jednat o případ, kdy bylo nutno rozhodnout o tom, do jaké míry

¹ Čl. 10 zákona 1/1993 Sb., Ústava České republiky

lze státními orgány zasáhnout do rodičovských práv, pokud by jejich výkon znamenal jednoznačné ohrožení života jejich dítěte.

První z judikátů Evropské soudu pro lidská práva bude případ, kdy se umírající britská občanka dovolávala možnosti pomoci při sebevraždě, aby bylo zkráceno její trápení. Jako další se v souvislosti s právem na život bude jednat o judikáty, kdy musel soud rozhodovat, od jakého okamžiku je lidský život hoděn ochrany, tedy zda má být taková ochrana poskytnuta i dosud nenarozenému plodu. Podobných případů zde zmíním pět, ovšem žádný z nich dosud nebyl takový, aby se změnila ustálená rozhodovací praxe v této oblasti. Dalším z evropských judikátů je případ německého občana, jehož vydání požadovaly Spojené státy za vraždu, kterou měl spáchat na jejich území, a Britské úřady, na jejichž území se nacházel, tuto extradici povolily. Zde se jednalo o otázku, zda může některý ze signatářských států Evropské úmluvy o lidských právech, souhlasit s vydáním občana do země, kde mu reálně hrozí trest smrti. Následující případ bude zajímavý a ojedinělý tím, že v něm Evropský soud rozhodl o stížnosti tak, že Česká republika porušila, prostřednictvím svých orgánů, čl. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv, jež chrání právo na život a musela tak stěžovatelkám zaplatit odškodné. Posledním případem, kterému budu věnovat pozornost, bude případ Ludmily Brožové- Polednové, která si stěžovala na postup českých soudů, které ji odsoudily jako přímého účastníka vraždy JUDr. Milady Horákové.

Cílem je vytvořit originální práci, která se zaměřuje na právo na život a to hlavně z hlediska trestu smrti. Okrajově bych se chtěla dotknout problematik interrupce a eutanazie. Ráda bych získala ucelený náhled na to, do jaké míry by měl mít stát právo zasahovat do práva na život, kdy vůbec lidský život začíná a zda je správné to, pokud kvalita života a lidská důstojnost nejsou dostačující, aby se každý mohl rozhodnout k tomu, že jeho život bude ukončen legálně za cizí pomoci a nikoli sebevraždou. Nicméně hlavní zaměření na trest smrti je takové, protože trest smrti je trestem kontroverzním, který by mohl být řešením u jasných případů nejtěžších zločinů. V závěru práce bych si chtěla dokázat odpovědět na otázku, zda je to opravdu to správné východisko a zda by jeho znovuzavedení bylo společnosti ku prospěchu či nikoli.

Ke zpracování práce budu používat mnoho různorodých pramenů, ať se bude jednat o odborné knižní publikace, časopisy, webové stránky, judikaturu, zákony nebo televizní dokument.

Aby byly informace co nejaktuálnější, bude nutno hojně navštěvovat různé české, ale i zahraniční webové stránky, a to jak například k získání informací o způsobech výkonu trestu smrti, tak k přístupu posledních znění mezinárodních smluv a jejich dodatkovým protokolům.

K vypracování historických částí práce a stanovení zákonných mezí ochrany práva na život budu využívat hlavně metodu komparace jednotlivých knižních publikací a zákonných ustanovení včetně jejich analýzy v komentářích Listiny základních práv a svobod. Mnoho publikací bude historických, jelikož vývoj lidských práv, zejména práva na život zaznamenal největší zlomy právě v historii a dalo by se říci, že alespoň na našem území se jedná o oblast, která je v současné době stabilní a neměly by přijít žádné radikální změny. V části zaměřující se na naše území využiji zdroje různorodější, zahrnu tedy i televizní dokument a pokusím se o syntézu těchto zdrojů. V kapitole týkající výkonu trestu smrti využiji metodu deskripce. Převážně budu vycházet z informací, které na svých webových stránkách zveřejňuje organizace Amnesty International, nebo Evropský soud pro lidská práva. Ke zpracování judikatury využiji metodu analýzy a pokusím se objasnit problematiku práva na život v různých oblastech rozhodovací praxe soudů.

2 Právo na život jako přirozené právo

2.1 Historický vývoj koncepce lidských práv

Pokud se ve studiu lidských práv chceme dostat až k prvopočátkům vzniku, je nutné vzít v potaz všechny okolnosti, které v daných obdobích existovaly. Prvotní myšlenka toho, že by mohla nějaká lidská práva existovat, je spojována s potřebou vytvořit pravidla a přiznat práva tam, kde byla v historii potlačována. Každý jedinec, vlivem prostředí, ve kterém žije, klade důležitost jiným lidským právům, jejichž existence je pro jeho život tou nejdůležitější. Po přiznání určitých práv toužil otrok, po jiných zase nevolník v období feudalismu či později vězeň v koncentračním táboře. Individualita každého zde tedy byla důležitým faktorem. V teorii se však neužívá pouze pojmu lidská práva, ale i svobody, kdy není jednoduché tyto dva pojmy jasně odlišit a stanovit mezi nimi hranici. Jednou z možností takového odlišení by mohlo být, že *právo* je to, když se jedinec domáhá nějakého plnění ze strany ať státu, tak jiných lidí a *svobody* oproti tomu je stav, kdy každý požaduje, aby nebylo do určité sféry jeho autonomie nikým zasahováno.² Nebyla jednoduchá cesta k tomu, vytvořit ucelené katalogy lidských práv, které by obsáhly všechna práva a svobody tak, aby byly uspokojeny potřeby každé individuální osobnosti. V počátcích vývoje se, podle mého názoru, nejednalo o otázku právní, ale spíše o problém filosofický, jak lze dovést z toho, že těmto právům, napříč celou historií, byla věnována pozornost hlavně velkými osobnostmi filosofie. To, že docházelo s vývojem lidských práv k mísení rovin právní a filosofické, dokládá také teorie politologa a historika Hanse Maiera, podle kterého muselo nejdříve dojít k jakémusi filosofickému určení, co lidská práva jsou a následně až mohlo dojít k jejich pozitivizaci do právních řádů.³

Hluboké kořeny právě filosofického rozvoje lze najít již ve starověkém Řecku, datovaném až 800 let před naším letopočtem. Ačkoli pro velké filosofy známé dodnes, tedy Platóna a Aristotela, bylo na prvním místě najít nejvhodnější formu vládnutí, myšlenka individuality člověka se již také objevovala. Ve starých Athénách byly položeny základy politických práv tím, že bylo občanům umožněno hovořit na sněmu, nebo mohli být voleni do úřadů. Následný stoicismus ve 3. století před naším letopočtem přinesl myšlenku, že všichni lidé

² Klíma, Karel. a kol. Státověda. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2006. 415 s. ISBN 80-86898-98-9 s. 209

³ Smekal, Hubert. Lidská práva v Evropské unii. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 288s. ISBN 978- 80- 210- 5045- 7 s. 47

jsou součástí stejného světa a mají tedy mít stejný rozum. I když tehdy nebyla vytvořena žádná koncepce lidských práv, byla uznána rovnost a lidská důstojnost, která se měla odvíjet od života v souladu s přírodou. Senekův výrok „*homo res sacra homini*“ tedy – člověk člověku je věcí posvátnou, uznanou lidskou rovnost potvrzuje.⁴ Dále byl také důraz kladen na spjatost lidského bytí a existence rozumu, který je lidem dán a tím je, podle stoika Polybia, odlišen od ostatních živých bytostí. Tím, čím se člověk jako bytost odlišuje od zvířat, se později zabýval také německý filosof Immanuel Kant.⁵

Křesťanství, které poté vzniklo, myšlenku rovnosti jen potvrzovalo a přišlo dále s novým pojmem individualita člověka. V Novém zákoně je stanoveno, že všichni lidé jsou „dětmi Otce nebeského“, ale každý byl k jeho obrazu stvořen jinak. Tato myšlenka zahrnuje jak rovnost, tak individualitu a vztahuje se na všechny osoby na světě, ať jsou křesťany nebo pohany. Spolu se vzrůstající mocí církve bylo však opouštěno od absolutní rovnosti ve všech ohledech a například myšlenka rovnosti majetkové byla potlačena. Zdůrazňována za každých okolností však byla, dodnes známá, křesťanská zásada „miluj bližního svého“.

Středověk znamenal pro společnost pokrok, avšak nebyla pro něj důležitá práva jednotlivců, ale zavdal vzniku prvních společenských smluv a to mezi panovníkem a stavy. Šlechta tedy měla panovníkem poskytována různá privilegia, která však souvisela s jejím společenským postavením, ale nevázala se tak na lidi jako na individua. Na základě přirozenoprávní teorie se rozvíjelo pravidlo, že panovník nesmí porušovat určitá práva, která byla zaručena společenskou smlouvou, a tedy musí dodržovat práva stavů. Pokud by tak činil, bylo by to považováno za porušení společenské smlouvy a mohlo by to vést k rozpoutání náboženské války. Právě existence náboženských válek s sebou přinesla možnou svobodu vyznání jako, v té době, jedno z mála obecně uznaných lidských práv. Společenské smlouvy v jistém smyslu znamenaly i to, že se poddaní podvolili moci panovníka, ten jim však mohl vládnout jen v určitých mezích, které nesměl překračovat. Tyto meze tvořily později, podle filosofa Johna Locka, hodnoty jako

⁴ Filip, Jan. Svatoň, Jan. Státověda. Praha: Wolters Kluwer, 2011. 400 s. ISBN 978-80-7357-685-1 s. 181 - 185

⁵ Holländer, Pavel. Základy všeobecné státovědy. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2009. 364 s. ISBN 978-90-7380-178-6 s. 111 - 113

život, majetek a svoboda.⁶ Kromě práva na odpor s sebou přirozenoprávní škola přinesla také myšlenku, že lidská práva jsou neodňatelná a nezcizitelná.⁷

V 18. století se začala utvářet koncepce teorie dělby moci, které hrála při rozvoji lidských práv významnou roli. Nejvýznamnějším představitelem této teorie byl Charles Louis Montesquieu, který ji za potřebnou považoval z toho důvodu, že kdyby byla moc soudní spojena s mocí zákonodárnou, jednalo by se potom pouze o libovůli zákonodárce. Pokud by moc soudní byla spojena s mocí výkonnou, soudce by mohl být tyranem. Na této teorii byl postaven základ pro tvorbu americké Ústavy.

Myšlenka dělby moci však nepřišla až v 18. století, ale prostřednictvím panovnických dokumentů se do praxe dostávala již dříve. Nejstarším právním dokumentem, který zakotvil právo na soudní ochranu, byla anglická Magna Charta Libertatum z roku 1215. Ta nejprve platila pouze pro svobodné osoby, o dost později ale pro všechny bez rozdílu. Docházelo zde tedy ke změně z původních privilegií na právní dokumenty, které jsou dostupné každému občanovi. Jeden z dalších významných dokumentů je také anglický Habeas Corpus Act z roku 1679, který stanovoval například to, že žádný anglický poddaný nesměl být držen ve vazbě, pokud to nepovolil soud. Dalším omezením panovnické moci byla listina Bill of Rights z roku 1689, podle níž panovník potřeboval k některým rozhodnutím souhlas Parlamentu a dále musel například zajistit svobodné volby a také nesměly být ukládány kruté a neobvyklé tresty.⁸ Vznik poslední ze jmenovaných listin byl také ovlivněn již výše zmíněnými nejvyššími hodnotami podle Johna Locka, tedy život, majetek a svoboda. Později z těchto hodnot, při utváření právních dokumentů, vycházela také porevoluční Francie nebo Spojené státy.⁹

K velkému rozvoji lidských práv došlo ale právě během 18. století, kdy v roce 1789 vznikl významný evropský dokument Prohlášení člověka a občana. Zde byla vyhlášena svoboda a rovnost lidí. Deklarována byla základní a

⁶ Filip, Jan. Svatoň, Jan. Státověda. Praha: Wolters Kluwer, 2011. 400 s. ISBN 978-80-7357-685-1 s. 181 - 185

⁷ Wagnerová, Eliška. Šimíček, Vojtěch. Langášek, Tomáš. Pospíšil, Ivo. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha : Wolters Kluwer, 2012. 931 s. ISBN 978-80-7357-750-6 s. 152

⁸ Filip, Jan. Svatoň, Jan. Státověda. Praha: Wolters Kluwer, 2011. 400 s. ISBN 978-80-7357-685-1 s. 181 - 185

⁹ Smekal, Hubert. Lidská práva v Evropské unii. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 288s. ISBN 978- 80- 210- 5045- 7 s. 49

nepromlčitelná lidská práva, za která byla označena svoboda, vlastnictví, bezpečnost a právo na odpor. V roce 1811 byl vydán císařským patentem č. 946 Obecný občanský zákoník, který tato práva vyhlášoval na našem území a svým způsobem nahrazoval ústavní dokumenty. V ostatních státech byla tato práva ve stejné době zahrnována právě do ústav. Po první světové válce začala na důležitosti nabývat tzv. práva druhé generace, tedy práva sociální, kulturní a hospodářská.¹⁰ Vývoj koncepce lidských práv a jejich zdůvodnění provázal v podstatě celou lidskou historii a pozornost je mu věnována dodnes. Ve 20. století byla lidská práva definována britským filosofem Robertem Alexym tak, že jsou univerzální, fundamentální, abstraktní, morálně platná a přednější před pozitivním právem.¹¹

Další vývoj přineslo období po druhé světové válce, kdy se pod patronátem mezinárodních organizací začaly vytvářet již katalogy lidských práv, které přetrvaly do dnes. Právě těmto katalogům bude větší pozornost věnována v kapitole *Mezinárodněprávní zakotvení práva na život*.

2.2 Klasifikace lidských práv

Na základě tohoto historického vývoje se lidská práva dělí na tzv. generace, kterých je dle různých autorů různý počet. Na prvních třech se autoři obsahově shodují, poslední však např. prof. Klíma, na rozdíl od prof. Gerlocha ve svém výčtu neobsahuje.¹² Do generace první patří práva, která se vyvíjela hlavně během 18. století a jsou jimi opravdu ta nejzákladnější lidská práva jako právo na život, na osobní svobodu, vlastnické právo a právo na soukromí. Druhou generaci tvoří práva politická, přijatá bez výhrad až na konci 19. století, je to například volební právo. Třetí generací jsou práva, která se rozvíjela od 20. let 20. století, zejména pak po druhé světové válce, mezi ně se řadí práva sociální, hospodářská a kulturní. Poslední čtvrtou generací jsou práva, která se začala utvářet až s rozvojem a potřebami společnosti a to od 70. let minulého století. Do této

¹⁰ Filip, Jan. Svatoň, Jan. Státověda. Praha: Wolters Kluwer, 2011. 400 s. ISBN 978-80-7357-685-1 s. 181 - 185

¹¹ Holländer, Pavel. Základy všeobecné státovědy. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 364 s. ISBN 978- 90-7380-178- 6 s. 114

¹² Klíma, Karel. a kol. Státověda. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2006. 415 s. ISBN 80-86898-98-9 s. 220

kategorie spadá například právo na příznivé životní prostředí nebo ochranu osobní integrity.¹³

Další možnou klasifikací je dělení podle statusu na status negativus, status positivus, status activus a status relativus. Status negativus obsahuje ta práva, do kterých stát v žádném případě nezasahuje. Jsou to ta nejzákladnější práva, jako právo na život nebo náboženskou svobodu. Naproti tomu status positivus vyžaduje, aby stát poskytl určité podmínky pro jejich výkon. Jsou to práva hospodářská, sociální a kulturní. Status activus zahrnuje zejména práva politická, tedy právo volit nebo být volen. Jsou to tedy práva, která občanům umožňují podílet se na správě věcí veřejných. Status relativus zakazuje diskriminaci a zaručuje například rovnost před zákonem.¹⁴ I přes to, že možností různých klasifikací je mnoho, všechny obsahují v podstatě práva stejná a dalo by se říci, že tato deklarovaná lidská práva jsou již schopna zajistit potřeby všech lidí na světě. Problém zde ovšem vyvstává vzhledem k odlišnosti různých etnik, kultur a náboženství, které na zemi existují. Dodržování lidských práv, které jsou například pro občany České republiky běžnou součástí jejich života, bohužel není všude na světě zaručeno stejně.

2.3 Lidská práva jako pojem

O lidských právech již bylo řečeno mnoho, otázkou však je, jak je lze co nejobecněji definovat. Jsou to tedy požadavky, které směřují k ochraně lidského života a důstojnosti, jejichž dodržování se lidé začali domáhat až po nějaké předchozí negativní zkušenosti, kdy byly tyto hodnoty porušovány. Jejich rozvoj je spjat s rozvojem civilizace, což lze snadno dovodit například z klasifikace práv na generace, které se člení na období podle potřeb společnosti.¹⁵ Všechny dokumenty zaručující lidská práva, ať jsou to dokumenty mezinárodní nebo vnitrostátní, vycházejí z předpokladu, že tato práva jsou nezadatelná, nezrušitelná, nezczitelná a nepromlčitelná. Nezadatelnost znamená, že jsou to práva, která existují a nejsou výsledkem činnosti státu, ten je ale musí uznat, aby se stala

¹³ Gerloch, Aleš. Teorie práva. 5. upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, 308 s. ISBN 978- 80- 7380- 233- 2 s. 201

¹⁴ Filip, Jan. Svatoň, Jan. Státověda. Praha: Wolters Kluwer, 2011. 400 s. ISBN 978-80-7357-685-1 s. 196 - 197

¹⁵ Smekal, Hubert. Lidská práva v Evropské unii. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 288s. ISBN 978- 80- 210- 5045- 7 s. 70

pozitivním právem. S tím souvisí i to, že je nemůže platně zrušit. Jejich nezcizitelnost spočívá v tom, že se jich nelze vzdát, ani je převést na jinou osobu. Vymáhat je lze kdykoli, bez ohledu na čas, v tom spočívá jejich nepromlčitelnost. Omezena mohou být tato práva pouze v zákonem stanovených mantinelech a nesmí být tímto omezením porušena jejich podstata. Ochrana těchto práv je poskytována soudy a to jak vnitrostátními, tak mezinárodními.¹⁶ Lidská práva, stejně tak jako třeba práva majetková, se člení podle své povahy na práva absolutní a relativní. Absolutními právy jsou ta nejzákladnější práva a svobody, do kterých má stát právo nezasahovat. Relativní jsou práva taková, jejichž meze stanovuje zákon. V případě konfliktu dvou lidských práv, z nichž jedno je absolutní, je to, které musí dostat v rozhodování přednost, právě to absolutní. V případě střetu dvou relativních práv, která se mohou dostat do konfliktu, má přednost to, které má dle principu proporcionality větší hodnotu, avšak stále musí minimálně omezit práva ostatních. Příkladem tohoto relativního práva, které může být omezeno, je například svoboda projevu, jelikož ta, pokud by nemohla být omezena, by mohla být nástrojem k narušování práv jiných lidí. Naopak absolutní právo, na kterém nesmí nikdo nikoho omezit, a my jím neomezujeme druhé, je právě právo na život.

2.4 Listina základních práv a svobod

Nejširším dokumentem vyhlášující lidská práva se u nás stala právě Listina základních práv a svobod (dále jen Listina), jejíž znění přijalo 9. ledna 1991 Federální shromáždění Československé republiky jako ústavní zákon č. 23/ 1991. Poté, se vznikem samostatné České republiky, byla přijata jako ústavní zákon č. 2/ 1993.¹⁷ Přijetí Listiny a tedy přihlášení se k uznávání lidských práv a svobod bylo pro tehdejší Československo podmínkou, aby mohlo být přijato do Rady Evropy a tím se rozšířila možnost ochrany lidských práv, kdy se občané po vyčerpání všech vnitrostátních prostředků mohli obracet na Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku.

¹⁶ Gerloch, Aleš. Teorie práva. 5. upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2009, 308 s. ISBN 978- 80- 7380- 233- 2 s. 200

¹⁷ Bahýl'ová, Lenka. Filip, Jan. Molek, Pavel. Podhrázský, Milan. Suchánek, Radovan. Šimíček, Vojtěch. Vyhnálek, Ladislav. Ústava České republiky. Praha: Linde Praha a.s., 2010. 1533 s. ISBN 978-80-7201-814-7. s. 65-67

2.4.1 Vývoj a struktura Listiny

Stejně tak jako francouzská Deklarace práv člověka a občana z roku 1789 je Listina založena na koncepci přirozených a nezczitelných práv. Důkazem toho je i fakt, že některé články Listiny, znění francouzské předlohy přejímají. Tyto převzaté myšlenky jsou zásady jako - každý může činit, co není zákonem zakázáno a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá¹⁸, dále presumpce nevinu nebo záruka osobní svobody. Tyto zásady odpovídají článkům 2, 4, 5 a 9 Deklarace práv člověka a občana.

Dalšími z předloh, které při vzniku Listiny figurovaly, jsou předchozí československé Ústavy. Z Ústavy z roku 1920 byly převzaty nejen pojmy jako osobní svoboda, petiční právo či listovní tajemství.¹⁹ Ústava z roku 1948 dala vzniknout právu na spravedlivou odměnu za práci či právu na ochranu zdraví.²⁰ Z Ústavy z roku 1960 jsou přežaty právo na vzdělání nebo nedotknutelnost osoby a obydlí.²¹ Co současná Listina z předchozích zákonů nepřevzala je například právo na odpočinek a na placenou dovolenou na zotavenou.

Vzniku Listiny byly předlohou také mezinárodní dokumenty, které, v té době Československou republiku, vázaly. Byly to – Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech a mnoho smluv o lidských právech, které byly přijaté v rámci Organizace spojených národů, které jsme již v té době byli členy.²² Uvozovací zákon Listiny č. 23/ 1991 Sb.²³ v § 2 vyhláší mezinárodní smlouvy o lidských právech, jimiž byla Československá republika vázána, za obecně platné a mající přednost před zákonem.

¹⁸ Čl. 2 odst. 3 Usnesení předsednictva ČNR ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky. Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

¹⁹ §107, §115, §116 Ústavní listina Československé republiky z roku 1920[online]. [cit. 2015- 02- 06]. Dostupné z: http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html

²⁰ §27, §29 Ústava Československé republiky z roku 1948 [online]. [cit. 2015- 02- 06]. Dostupné z: http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1948.html

²¹ Čl. 24, Čl. 31 Ústava Československé socialistické republiky z roku 1960 [online]. [cit. 2015- 02- 06]. Dostupné z: http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1960.html

²² Suchánek, Radovan. Dvacet let Listiny základních práv a svobod. Praha: Auditorium, 2011. 536 s, ISBN 978-80-87284-23-0, s. 18 - 20

²³ Zákon 23/ 1991 Sb., Zákon, kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod jako ústavní zákon FS ČSFR má stále v názvu, že je ústavní, nicméně má sílu pouhého zákona. Jeho obsahu odpovídají čl.3 a čl. 112 odst.1 Ústavy, které Listinu prohlašují za součást ústavního pořádku České republiky

Po rozpadu Československé Federativní republiky byla Listina jako zákon č. 2/ 1993 Sb. začleněna do Ústavního pořádku, ale nebyla výslovně označena za ústavní zákon. To by mohlo vést k pochybnostem o její právní závaznosti. Podle profesora Gerlocha však může Listina mít i charakter neústavní vzhledem k principům, které vyjadřuje v Hlavě I.²⁴

Listina má stejně jako Ústava svou preambuli a dále ji tvoří 44 článků, které jsou tématicky rozděleny do šesti hlav:

Hlava I. – *Obecná ustanovení*, stanovuje pravidla, komu lidská práva přísluší a jaká je jejich povaha.

Oddíl II. – Politická práva

Hlava III. – *Práva národnostních a etnických menšin*

Hlava IV. – *Hospodářská, sociální a kulturní práva*

Hlava V. – *Právo na soudní a jinou právní ochranu*

Hlava VI. – *Ustanovení společná*²⁵

2.5 Zakotvení práva na život v českém právním řádu

Jak již bylo zmíněno, při tvorbě Listiny se vycházelo z lidsko-právních dokumentů, které pro nás byly závazné na základě členství v Organizaci spojených národů. Takovým dokumentem je hlavně Všeobecná deklarace lidských práv, o které bude více pojednáno v jedné z dalších kapitol, nicméně zde je vhodné se zmínit, že její zakotvení práva na život je oproti české Listině o poznání stručnější. Je to dáno tím, že nadnárodní dokument je uzpůsoben tak, aby byl přijatelný pro většinu světa, tedy pro diametrálně rozlišné kultury. Dalším důvodem větší propracovanosti a konkrétnosti Listiny je také to, že se lidská práva s postupem doby vyvíjí a Listina byla vytvořena o téměř půl století později než její francouzská předloha. Právo na život se promítlo již v ústavní listině

²⁴ Gerloch, Aleš. K otázce právní povahy Listiny základních práv a svobod. In: Realizace listiny základních práv a svobod v právním řádu ČR. Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity. 1994. 130 s. ISBN 8021008342, s 70-75

²⁵ Usnesení předsednictva ČNR ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky. Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

z roku 1920, kde bylo vyjádřeno jako právo na ochranu života.²⁶ I když je právo na život právem určitým a přímo aplikovatelným, je zapotřebí, k jeho bezprostřední funkčnosti, užívat ho společně s jinými lidskými právy, která jsou zakotvena jak v Listině, tak v jiných právních předpisech ať se jedná o předpisy trestního, občanského či správního práva.²⁷

V čl. 6 současné Listiny je stanoveno: „Každý má právo na život. Lidský život je hoděn ochrany již před narozením. Nikdo nesmí být zbaven života. Trest smrti se nepřipouští. Porušením práv podle tohoto článku není, jestliže byl někdo zbaven života v souvislosti s jednáním, které podle zákona není trestné.“²⁸

O svém životě má právo každý rozhodovat. Vzhledem k jeho nezcizitelnosti a nezadatelnosti ho však nesmí přenést na někoho jiného, s tím souvisí zákaz eutanazie či účasti na sebevraždě. Zde však jde stále jen o pohled na fyzickou existenci života, jeho sociální úroveň a jakási možnost zvýšení kvality života je obsažena v jiných ustanoveních Listiny a opět v dalších jiných předpisech práva. Jedná se zde například o právo na vzdělání, na svobodnou volbu povolání, na bezplatnou zdravotní péči. Jedná se tedy o práva, do nichž by stát neměl zasahovat. Existuje však i skupina práv, která vyžadují jistou aktivní účast státu, kdy ten je povinen zajistit zejména ochranu v oblasti veřejného zdraví, či zajistit, aby práva lidí zvláště ohrožených, tedy dětí či starých a bezmocných osob, byla naroveň postavena právům jiných.²⁹ Toto právo ochrany před jakoukoli diskriminací však nezavrhne možnost státu uložit povinnost obětovat život v případě obrany státu. Tato povinnost může být uložena jako povinnosti ústavní v zájmu toho, aby byla uchována práva a svobody jiných lidí, které stát zaručuje. Riziko obětování života obsahují i určitá povolání, zejména lékaři, záchranáři, hasiči atp.³⁰

Ve větě druhé čl. 6 odst. 1 je uvedeno, že ochrany je hoděn lidský život již před narozením. Je zde obtížné určit, kdy lidský život skutečně začíná a kdy

²⁶ Pavlíček, Václav. a kol. Ústava a ústavní řád České republiky Komentář 2. díl Práva a svobody. Praha: Linde Praha a.s., 2003, 1164 s. ISBN 80- 7201- 391- 2 s. 67

²⁷ Klíma, Karel. a kol. Komentář k Ústavě a Listině 2 díl. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2009, 1441 s. ISBN 978- 80- 7380- 140- 3 s. 972

²⁸ Čl. 6 Usnesení předsednictva ČNR ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky. Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

²⁹ Klíma, Karel. a kol. Komentář k Ústavě a Listině 2 díl. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2009, 1441 s. ISBN 978- 80- 7380- 140- 3 s. 972

³⁰ Pavlíček, Václav. a kol. Ústava a ústavní řád České republiky Komentář 2. díl Práva a svobody. Praha: Linde Praha a.s., 2003, 1164 s. ISBN 80- 7201- 391- 2 s. 68

končí. Nutností je brát v úvahu medicínské poznatky. V souvislosti s právní otázkou je jednodušší určit to, kdy lidský život končí. Tím okamžikem je chvíle, kdy dojde k biologické smrti mozku, což je takový stav organismu, který již není zvrtný a je vyloučeno, že by mohlo dojít k obnovení životních funkcí.³¹ Problematictější je určit to, kdy lidský život začíná a od jakého okamžiku by se měl tedy chránit. Na místě je odpovědět si na otázku, zda vyjádření toho, že je *lidský plod hoden ochrany*, znamená, že je interrupce ve své podstatě porušením této ochrany. Český právní řád interrupci, tedy umělého přerušování těhotenství, umožňuje do dvanáctého týdne.³² Na první pohled by se dalo říci, že tato možnost je v rozporu s daným článkem Listiny, nicméně výraz „*je hoden*“ se nedá považovat za příkaz či nařízení tento plod chránit. Je to pouze vyslovení jakéhosi přání, nicméně i Evropská komise zaujala k této problematice takové stanovisko, že počátek života začíná narozením, nikoli početím.³³ Do konfliktu se zde dostávají zastánci práva plodu na život (*Pro- life hnutí*) a zastánci práva na soukromí a autonomní svobodu nakládání se svým tělem a životem těhotných žen (*Pro – choice hnutí*).³⁴ Ochrana plodu tedy spočívá v tom, že těhotné ženy mají právo na zvláštní péči nebo odpovídající pracovní podmínky³⁵, nikoli v tom, že je omezena jejich vůle zda dítě na svět přivedou, či nikoli.

Ve druhém odstavci čl. 6 je uvedeno, že nikdo nesmí být zbaven života. Každý člověk má právo o svém životě rozhodovat. Jedním ze znaků lidských práv obecně je to, že jsou nezcizitelná a nepřevoditelná, není tedy možné dovolit někomu, aby naše právo na život porušil. Skutkové podstaty a sankce za porušení tohoto ustanovení obsahuje ve své zvláštní části trestní zákoník.³⁶ Výjimku z této věty tvoří poslední věta dotčeného článku, která umožňuje beztrestnost, pokud by byl někdo zbaven života jednáním, které trestné není. Výčet těchto jednání obsahuje opět trestní zákoník. Jsou jimi krajní nouze, nutná obrana, svolení poškozeného, přípustné riziko a oprávněné použití zbraně.³⁷ Za těchto situací, kdy je nutno státní mocí reagovat na určité konkrétní situace, se zbavení život stává

³¹ Klíma, Karel. a kol. Komentář k Ústavě a Listině 2 díl. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2009, 1441 s. ISBN 978- 80- 7380- 140- 3 s. 972

³² Zákon ČNR 66/ 1986 Sb., o umělém přerušování těhotenství

³³ Pavlíček, Václav. a kol. Ústava a ústavní řád České republiky Komentář 2. díl Práva a svobody. Praha: Linde Praha a.s., 2003, 1164 s. ISBN 80- 7201- 391- 2 s. 69

³⁴ Wagnerová, Eliška. Šimíček, Vojtěch. Langášek, Tomáš. Pospíšil, Ivo. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2012. 931 s. ISBN 978-80-7357-750-6 s. 157

³⁵ § 153 – § 156 Zákona č. 65/1965 Sb., Zákoník práce

³⁶ Hlava I. Zvláštní části zákona č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník

³⁷ § 28 - § 32 zákona č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník

právně i morálně obhajitelné a přípustné.³⁸ V této souvislosti je na místě zmínit diskutovanou eutanazii, kterou, pokud by byla v budoucnu naším právním řádem legalizována, by bylo vhodné do tohoto článku zařadit konkrétněji.

Předposlední odstavec čl. 6 uvádí, že trest smrti se nepřipouští. K tomu, že dnes náš právní řád takový odstavec obsahuje, vedla dlouhá cesta a to jak historií, o které je pojednáno výše, tak během procesu schvalování mnoha mezinárodních smluv, o kterých bude pojednáno v jedné z následujících kapitol.

Dalším článkem Listiny, který je věnován ochraně života, je čl. 7, který stanoví: „*Nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu.*“³⁹ Za takový trest je považován i trest smrti. Tento článek je opět totožný s ustanovením Všeobecné deklarace lidských práv, konkrétně s jejím čl. 5.⁴⁰

2.6 Eutanazie

V souvislosti s odst. 2 výše zmíněného čl. 6 Listiny, tedy tím, že nikdo nesmí být zbaven života, je širokou veřejností diskutovaná otázka eutanazie, která je v České republice trestná. Jedná se o dobrovolné ukončení života za pomoci lékařů, v případě nevléčitelné nemoci. Takové jednání lékaře by u nás bylo kvalifikováno jako vražda. Překlad řeckého slova eutanazie znamená „dobrá smrt“. V čl. 6 Listiny se jedná pouze o fyzickou existenci života, nikoli o další důležité aspekty, jako je jeho kvalita či důstojnost člověka s blížícím se koncem života a možnost jakéhosi důstojného umírání.⁴¹ Má jak své zastánce, tak odpůrce, z nichž všichni mají zrovna pro svůj pohled na věc logické a opodstatněné argumenty. Ve skutečnosti se jedná hlavně o otázku etiky a morálky, ne jen o problém právní. Na eutanazii můžeme pohlížet jako na zločin proti lidskosti, na vraždu, či jí můžeme nazvat jako asistenci při sebevraždě. Přívrženci legalizace eutanazie chtějí, aby se tento pohled změnil tak, aby se na ní nahlíželo jako na

³⁸ Wagnerová, Eliška. Šimíček, Vojtěch. Langášek, Tomáš. Pospíšil, Ivo. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2012. 931 s. ISBN 978-80-7357-750-6 s. 161

³⁹ Čl. 7 Usnesení předsednictva ČNR ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky. Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

⁴⁰ Všeobecná deklarace lidských práv [online]. [cit. 2014-11-12]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>

⁴¹ Wagnerová, Eliška. Šimíček, Vojtěch. Langášek, Tomáš. Pospíšil, Ivo. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2012. 931 s. ISBN 978-80-7357-750-6 s. 156

pomoc člověku v bezvýchodné zdravotní situaci. Odpůrci však kladou otázku, proč připravit o život člověka, který se ničím neprovinil. Lékařská etika v sobě zahrnuje pojmy *právo na smrt* a *respekt autonomie člověka*. V medicíně právo na smrt znamená, že během umírání má být dotyčnému poskytnuta patřičná péče a pohodlí, ale pokud je v jeho zájmu zemřít, nemělo by se mu v tom bránit a prodlužovat umírání. Těžko však lze určit, kdy taková situace nastane a kdo o tom může rozhodnout. Pro zastánce eutanazie se význam slov mění a zdůrazňuje se, že pokud v zákoně není toto právo na smrt uvedeno, nelze přijmout jiný zákon, který by jeho výkon zajišťoval. Pojem autonomie člověka se musí vykládat s ohledem na to, že neexistuje žádné právo být na žádost usmrčen a tak se takového práva nelze domáhat. Také by nezáleželo jen na rozhodnutí nemocného, ale také na rozhodnutí lékaře, který by mu ke smrti měl pomoci a ten by mohl z různých důvodů také odmítnout, autonomie nemocného by tedy nebyla autonomií v pravém slova smyslu, jelikož by záleželo na rozhodnutí více osob.⁴²

Pokud by měl být přijat zákon, který by eutanazii legalizoval, měl by obsahovat jasná pravidla, podle nichž by se tyto nejasnosti posuzovaly. Rozlišovat se může mezi eutanazií aktivní, kdy je nemocnému podáno větší množství léků s cílem přivodit smrt, a eutanazií pasivní, kdy je například odpojen od přístrojů, které ho drží při životě. U eutanazie pasivní by pravděpodobně nebyl až takový problém dodržovat předem daná pravidla pro její výkon. U aktivní by hrozilo, že jí budou vyžadovat emocionálně vyčerpaní, chronicky nemocní lidé. Přijetí takového zákona by znamenalo odklon od tradičních hodnot a morálních principů, které jsou u nás obvyklé.

Stejně tak jako trest smrti, má i eutanazie mnoho odpůrců a i přes to je v některých zemích světa legální. V těchto zemích jsou přesně stanovená pravidla, kdy je možno ji provést. Pacient musí nesnesitelně trpět, nesmí existovat žádná možnost, že by se jeho zdravotní stav zlepšil, což musí potvrdit jak ošetřující lékař, tak jeden další nezávislý lékař a pacient musí za plného vědomí o smrt opakovaně požádat. Aktivní eutanazie, či asistovaná sebevražda jsou povoleny ve státech – Nizozemí, Belgie, Lucembursko, Švýcarsko a Spojené státy. Pasivní

⁴² Pollard, Brian. Eutanazie – ano či ne?. Praha: Nakladatelství Dita, 1996, 210 s. ISBN 80-85926-07-5 s. 75 - 105

eutanazie, tedy ukončení léčby, která udržuje pacienta naživu je povolena v Dánsku, Finsku, Francii, Irsku, Itálii, Mexiku a v Německu.⁴³

Bez diskuze je problematika eutanazie velice složitá. Ani odborníci k ní nezaujímají jednotný postoj a tak je pochopitelné, že není její legalizace po světě příliš rozšířená. Pokud by vznikl špatný zákon, který by ji umožňoval, znamenalo by to obrovskou tragédii. Na druhou stranu pro pacienty, kteří trpí nevyлéčitelnou chorobu, která stejně vede ke smrti a není možnost jejího vyléčení, by takováto možnost byla jistým východiskem a únikem před utrpením. Jako jeden příklad z mnoha takových nemocí lze zmínit Amyotrofickou laterální sklerózu (známou jako ALS), na jejímž počátku působí nemocný pouze jako nemotorný. Postupně mu však, i přes plnou funkčnost mozku, ochabuje svalstvo a nakonec zemře na udušení, protože mu přestane fungovat dýchací aparát. Jelikož zatím existuje pouze medikace, která umí postup nemoci zpomalit, nikoli vyléčit ji, zrovna zde by, podle mého názoru, byla možnost ukončit život v pokročilé fázi nemoci vhodná. Vytvořit tedy propracovaný zákon, který by eutanazii umožnil, ovšem pouze v případě, kdy opravdu není jiné východisko, by bylo podle mého názoru jistě příhodné.

⁴³ Eutanazii umožňuje jen málo zemí světa. In: Zdravotnické noviny [online]. [cit. 2014-11-21] Dostupné z: <http://www.zdravky.cz/zpravodajstvi/ze-zahranici/eutanazii-umoznuje-jen-malo-zemi-sveta>

3 Institut trestu smrti

Pokud se nejedná o zločin a není tedy někomu právo na život odejmuto jiným jedincem nezákonným způsobem, existují dodnes po celém světě státy, které mají pro odejmutí tohoto práva zákonné meze. Těmito mezemi, pokud se nejedná o zákonnou eutanazii, je povolení ukládat a vykonávat trest smrti za závažné zločiny. Některé ze států, které doposud tento trest nezakázaly, budou rozebrány v kapitole *Trest smrti ve vybraných státech*. Zde bych se chtěla pozastavit nad tím, jakým způsobem se trest smrti vykonává nyní tam, kde je zákonný a jakým způsobem se vykonával v historii a to i na našem území.

I přes to, že v různé literatuře můžeme naleznout ucelené výčty způsobu poprav, zcela jistě to nejsou výčty konečné a způsobů bylo dle mého názoru zřejmě více. Domnívám se tak vzhledem k tomu, že je i nyní velké množství států, které nezveřejňují informace jak o počtu popravených, tak o způsobu výkonu poprav. Dalším faktorem, který mne k tomuto názoru vede je, že na světě se vyskytuje nepřehledné množství kultur a etnik a o praktikách, které vykonávají například různé africké či jihoamerické kmeny, nemohou nikdy existovat komplexní informace. Mezi způsoby, které se užívaly v historii, patří – rozpárání břicha, smrtící půst – vyhladovění, ukřižování, pohřbení zaživa, naražení na kůl, stažení z kůže, rozřezání, rozčtvrcení, rozdrásání, rozdrcení, upálení, otrávení, ubití, lámání v kole, zardoušení, utopení. Způsobů, které se užívají v dnešní době, je oficiálně celkem sedm a jsou to – ukamenování, pověšení, stětí, zastřelení, plynová komora, elektrické křeslo a smrtící injekce.⁴⁴ Z tohoto výčtu je zřejmé, že v dnešní době jsou tresty o poznání humánnější a nemají, vyjma ukamenování, za cíl odsouzenému způsobit utrpení, jak tomu bylo v dávných dobách, kdy co nejdelší utrpení odsouzeného mělo být odstrašením pro ostatní, kteří mohli popravu sledovat, jelikož v historii bylo téměř vždy pravidlem, že popravy se konaly veřejně. To, jaké způsoby poprav, se kde užívají, záleží na daném státu a na náboženství, které tam převažuje.

⁴⁴ Monestier, Martin. *Historie trestu smrti: dějiny a techniky hrdelního trestu od počátků po současnost*. Praha: Rybka Publishers, 1998, 405 s. ISBN80-8618205-3

3.1 Ukamenování

Tento způsob poprav je znám již z doby předbiblické, kdy bylo užíváno zejména proti svatokrádežníkům, ale také za cizoložství manželky, za braní jména Božího nadarmo, za incest. Jeho užívání se během raného vývoje civilizací rozšířilo takřka po celém světě. V dnešní době se užívá zejména v muslimských zemích jako Spojené arabské emiráty, Saúdská Arábie, Írán, Afghánistán či Pákistán za činy jako cizoložství nebo homosexualita, což jsou činy, které jsou podle islámského práva namířeny proti Alláhovi.

Poprava má svá přesná pravidla, která se od ostatních poprav liší tím, že smrt odsouzeného není v rukou profesionála, ale kameny házejí příbuzní a známí oběti a také přihlízející dav. Rychlá smrt v tomto případě nenastává, nejprve je tělo potlučeno, polámány kosti a ke skonu dojde, až když je proražena lebka a zasažen mozek. Odsouzený se buď mohl pohybovat po uzavřeném prostoru, nebo byl přivázán ke kůlu či ke kříži, nebo byl až po krk zahrabán v zemi. V dnešní době je odsouzený doveden na místo poprav s hlavou zakrytou kápí. Jedním z očitých svědků byla poprava ukamenováním popsána takto: *„Nákladní auto vyklopilo u místa exekuce hromadu kamení. Přivedli dvě ženy, celé v bílém, s hlavami zahalenými pytlí. Pod deštěm kamení se pytle brzy zbarvily krví do ruda. Ženy upadly a revoluční gardisté jim rozbili hlavy lopatkami, aby se ujistili, že jsou skutečně mrtvé. Alláh akbar!“*⁴⁵

3.2 Pověšení

Nejen v historii, ale i dnešní době velice rozšířený způsob výkonu trestu smrti. V dobách dřívějších bylo pověšení společně s upálením a stětím nejužívanějším způsobem exekuce trestu smrti. Z technického hlediska se jedná o způsob velice jednoduchý. I proto je to způsob usmrcení, který hojně užívají sebevrazi. Vzhledem ke své jednoduchosti se exekuce mohou provádět hromadně a v dřívějších dobách se těla někde nechávala viset na oprátkách i po smrti, dokud neshnila, aby působila jako odstrašující případ pro ostatní. Věšení se provádí na šibenici, kde je krk odsouzeného stahován ve smyčce, na kterou působí jeho

⁴⁵ Monestier, Martin. Historie trestu smrti: dějiny a techniky hrdelního trestu od počátků po současnost. Praha: Rybka Publishers, 1998, 405 s. ISBN80-8618205-3 s. 185 - 188

vlastní váha. Smyčka se v určitou chvíli zadrhne a přeruší se některé z životních funkcí, je přerušen krevní oběh a nedochází k prokrvování mozku. Někdy dochází k tomu, že mohou být zlomeny krční obratle a tím narušena mícha. Délka provazu bývá určena podle váhy odsouzeného. Doba trvání od stažení smyčky do smrti mohla být někdy velice dlouhá.⁴⁶ I v dávných dobách bylo zvykem, že kat odsouzeného zatáhl silou za nohy a strangulaci tak urychlil. Pověšení bylo často užíváno i v naší zemi a zejména během politických procesů v 50. letech, mělo být takovému urychlení smrti pravidlem, ale například v případě JUDr. Milady Horákové, o které bude jedna z následujících kapitol, k tomu nedošlo a v oprátce umírala přibližně 15 minut.

Ve velkých evropských státech jako Německo, Francie nebo Velká Británie, se pověšení dříve hojně užívalo. Dodnes jeho užití přetrvalo například ve Spojených státech. Ve Francii či Británii bylo možno pověsit i dítě, tedy pokud byla prokázána jeho „zločinná povaha“. Pokud se jednalo o těhotnou odsouzenou, tak té byl buď uložen jiný trest, nebo byla pověšena až po porodu.⁴⁷

3.3 Stětí

Tento způsob usmrcení byl opět známý po celém světě již v dávných dobách. U stětí se střetly dva různé pohledy na jeho povahu dané zeměpisnou polohou státu, kde se vykonávalo. V orientálních zemích a v Asii se jednalo o trest ponižující, odplatný, který měl odsouzenému způsobit co nejvíce utrpení. Nejednalo se také o stětí klasické, ale spíše o řezání či sekání. Naproti tomu v Evropě to byl způsob, který byl považovaný za důstojný a byl prováděn přímočaře, bez předchozího týrání odsouzeného.⁴⁸ Počtem a vystavováním setnutých hlav se dříve panovníci, zejména v Číně, snažili upevňovat svou moc. Země, kde se stětí dodnes užívá, jsou země muslimské, jak například Saúdská Arábie.

⁴⁶ Monestier, Martin. Historie trestu smrti: dějiny a techniky hrdelního trestu od počátků po současnost. Praha: Rybka Publishers, 1998, 405 s. ISBN80-8618205-3 s. 199

⁴⁷ Cawthorne, Nigel. Nejznámější veřejné popravy v dějinách, Frýdek-Místek: Alpress, 2009, 312 s. ISBN 978-80-7362-711-9 s. 99 - 125

⁴⁸ Cawthorne, Nigel. Nejznámější veřejné popravy v dějinách, Frýdek-Místek: Alpress, 2009, 312 s. ISBN 978-80-7362-711-9 s. 78 - 82

Stětí spočívá v tom, že je přeseknut krk a tím oddělena hlava od těla. Z medicínského pohledu by tak mělo okamžitě dojít ke smrti. Mohlo se však stát, že se katovi nepovedlo tít první ranou správně a popraveného tak pouze zmrzačil, ne vždy se tak jednalo o popravu rychlou, což je vlastně dle evropského pohledu, podstatou stětí. Nástroje, které ke stětí užívaly, byla sekyra, šavle a meč.⁴⁹

Je rozdíl mezi stětím těmito nástroji a gilotinou. Ta se dostala do povědomí během francouzské revoluce v 18. století, kdy pod ní zemřelo až čtyřicet tisíc lidí a nejedná se o stětí jako takové. Popraveni na ní tehdy byli nejen král Ludvík XVI. nebo královna Marie Antoinetta. Podstata usmrcení je zde stejná jako u stětí, tedy oddělit hlavu od těla, avšak vzhledem k nástroji, který se k tomu užívá, se jedná o usmrcení svého druhu, tzv. gilotinování. Jedná se o popravu technicky jednoduchou, která měla vést k rychlé a milosrdné smrti. Poslední veřejná poprava byla ve Francii vykonána 18. června 1939, avšak davové šílenství, které ji doprovázelo, vedlo k tomu, že bylo vládou nařízeno, že další popravy budou již jen neveřejné. K úplně poslední popravě gilotinou ve Francii došlo 10. září 1977, trest smrti zde byl zrušen následně v roce 1981.⁵⁰

3.4 Zastřelení

Dalo by se říci, že společně se vznikem střelných zbraní vznikla i nová metoda exekuce trestu smrti. Historici však zastávají názor, že střelné zbraně pouze nahradily již dříve používané luky a šípy. Z počátku byla tato poprava určována jen pro vojáky, jelikož se jednalo o tzv. popravu vznešenou, civilisté byli takto usmrcováni jen výjimečně. Stejně tak jako jiné druhy poprav, má i zastřelení svá přesně daná pravidla. Ta se v každém státě liší. Podstatou je zasáhnout životně důležitý orgán či centrální nervový orgán, pokud k takovému zasažení nedojde, odsouzený vykrvácí. Zatímco v Číně nebo Bulharsku je střelou do hlavy zasažen mozek, ve Spojených státech míří popravčí četa do hrudi a dojde tak k roztržení srdce, aorty nebo plic.

⁴⁹ Barring, Ludwig. Trest smrti v dějinách lidstva. Český Těšín: Naše vojsko, 2008. 166s. ISBN 978-80-206-0975-5 s. 45 – 47

⁵⁰ Opie, Robert Frederick. Gilotina. Český Těšín: Domino, 2004. 189 s. ISBN 80-7303-218-X s. 8-80

Právě pravidla Spojených států, spojená s výkonem poprav jsou známá, jelikož se na popravy nevaluje informační embargo. Popravčí četa se zde sestává z pěti členů, z nichž jeden má zbraň nabitou slepým nábojem, aby nebylo jasné, který ze střelců pálil smrtící ránu.⁵¹

3.5 Plynová komora

Za první světové války se hojně užívaly bojové plyny, které inspirovaly americké vědce k tomu, aby vytvořili způsob, jak plyn užívat i při exekuci trestů smrti. Došlo tedy k výraznému pokroku a rozvoji smrtících nástrojů. Za spolupráce techniky a medicíny byly vytvořeny plynové komory, kde se popravy, kdy se odsouzený udusil jedovatým plynem, uskutečňovaly. Jako smrtící látka se postupem času začal užívat plynný kyanid, který měl z testovaných plynů nejsilnější účinky a jeho užití tedy znamená krátkou dobu umírání. Je jím paralyzována činnost dýchacího systému, dostavují se křeče, postupné odumírání mozkových center a následně dojde k srdeční zástavě. První poprava v plynové komoře se uskutečnila v Nevadě roku 1924. Po druhé světové válce v průběhu Norimberského procesu vyšla poprvé na povrch informace, že během války zemřelo v koncentračních táborech na otravu plynem několik milionů lidí a tak řada států od takové exekuce opustila.

Jak konstrukce, tak postup při užití plynové komory jsou značně složité. Uvnitř jsou zpravidla dvě sedadla, aby mohli být popravováni dva odsouzení najednou. Odsouzení na smrt udušením plynem, jsou několik týdnů před popravou separováni od ostatních spoluvězňů, kde jsou 24 hodin denně monitorováni, aby si nemohli nijak ublížit a popravy se dožili.⁵² Odsouzený je následně ve vzduchotěsné komoře připoután k židli, pod níž se nachází kbelík s kyselinou sírovou. Dozorce po uzavření komory začne dovnitř vpouštět kyanid draselný, který společně s kyselinou sírovou vyvolá chemickou reakci a uvolňuje se plynný kyanid. Pokud vězeň zhluboka dýchá, proces se urychlí a odsouzený by měl okamžitě ztratit vědomí. Pokusy zadržet dech jsou marné. Podle amerických

⁵¹ Monestier, Martin. Historie trestu smrti: dějiny a techniky hrdelního trestu od počátků po současnost. Praha: Rybka Publishers, 1998, 405 s. ISBN80-8618205-3 s. 281 - 297

⁵² Monestier, Martin. Historie trestu smrti: dějiny a techniky hrdelního trestu od počátků po současnost. Praha: Rybka Publishers, 1998, 405 s. ISBN80-8618205-3 s. 300

lékařů se dají pocity umírajícího v plynové komoře přirovnat k pocitům osoby při infarktu.⁵³

3.6 Elektrické křeslo

V průběhu 19. století, po řadě poprav pověšením, jejichž průběh nebyl zcela hladký, hledali američtí zákonodárci jiný způsob poprav, který by byl humánnější. Právě v té době probíhal konkurenční boj dvou energetických společností o to, kdo z nich bude dodávat proud do domácností i do průmyslu na celém americkém kontinentu. Za jednou stál Thomas Alva Edison prosazující stejnosměrný proud a za druhou George Westinghouse, který naopak prosazoval užívání proudu střídavého. Levnější střídavý proud na americké půdě vítězil a tak se Edison rozhodl ukázat veřejnosti nebezpečí s ním spojená. Přidal se k němu jistý Harold Bronw, který vynalezl elektrické křeslo v roce 1888. Objížděli spolu Spojené státy, kde na představeních předváděli na zvířatech, jak vysoké napětí daných proudů je třeba k usmrcení. Zvířata zasažená 1000 volty stejnosměrného proudu přežila, zatímco zvířata zasažená 300 volty a méně střídavého proudu byla okamžitě mrtvá. Na konci svého turné prohlásil Brown na tiskové konferenci, že střídavý proud se hodí jen k likvidaci zvířat na jatkách a k popravování zločinců. Edison, i přes to, že byl odpůrcem trestu smrti, se rozhodl svého konkurenta Westinghouse zničit tím, že před soudem udělal pokusy na orangutanech a dokázal tak, že zasažení střídavým proudem způsobuje okamžitou a bezbolestnou smrt. Následně a to přesně 4. června 1889 byla, jako první ve státě New York, legalizována poprava na elektrickém křesle. První byla provedena 6. dubna 1890 a i když neměla očekávaný průběh, tedy smrt nenastala po 15 vteřinách působení 300 voltů na odsouzeného, lékaři se shodli, že odsouzený netrpěl. Následně byla síla používaného proudu zvýšena na 1780 voltů.⁵⁴ Nejsou dostupné informace o tom, že by se elektrické křeslo používalo k exekuci poprav někde jinde na světě než ve Spojených státech amerických.

Před samotnou popravou jsou odsouzenému důkladně zkontrolovány všechny tělesné otvory, zda se v žádném z nich neukrývá jakýkoli železný

⁵³ Descriptions of Execution Methods [online]. [cit. 2014-11-20]. Dostupné z: <http://www.deathpenaltyinfo.org/descriptions-execution-methods?scid=8&did=479>

⁵⁴ Monestier, Martin. Historie trestu smrti: dějiny a techniky hrdelního trestu od počátků po současnost. Praha: Rybka Publishers, 1998, 405 s. ISBN 80-8618205-3 s. 307 - 324

předmět, který by mohl průběh popravky narušit. Následně je odsouzený připoután ke dřevěné židli a na oholená místa na těle jsou přiloženy elektrody. Houba, která se přikládá na hlavu, je namočená ve slaném roztoku, elektrody přikládající se na nohy jsou navlhčeny ve vodivém žele. Odsouzený má po dobu popravky zakryté oči. Popravčí tým dá následně z pozorovací místnosti katovi znamení, aby spustil elektrický proud, který má v různých státech různé napětí mezi 500 – 2000 volty. Proud je spuštěn přibližně 30 vteřin, následně přítomný lékař prohlédne tělo, a pokud ještě bije srdce, dá pokyn, aby byl proud spuštěn znovu. Tento postup se opakuje, dokud lékař nekonstatuje smrt. Během popravky je cítit spálená kůže a maso, odsouzený může krvácet z tělesných otvorů, mohou mu vypadnout oční bulvy, tělo může začít hořet či otékat. Smrt však způsobí nejčastěji zástava srdce nebo udušení.⁵⁵ Původním záměrem bylo najít humánnější trest, než je pověšení, tedy najít způsob, při kterém nebude vězeň příliš trpět a smrt bude pokud možno okamžitá. V souvislosti s množstvím poprav, které nevyšly na první pokus tak, jak měly, je, a i v minulosti bylo, velmi diskutovanou otázkou, zda zrovna elektrické křeslo splnilo očekávání.

3.7 Smrtící injekce

Společně s dalšími pokroky vědy a medicíny se americké úřady začaly zajímat o možný výkon trestu smrti smrtící dávkou chemických látek. Legálním smrtícím nástrojem se injekce stala v roce 1977. Poprvé byla užitá v Texasu v roce 1982. Předpokladem bylo, že smrt bude rychlá, bezbolestná, dalo by se říci téměř „pokojná“. Smrtelná dávka látek, které mají odsouzeného, jež je během popravky připoután ke stolu, usmrtit, je podávána nitrožilně. Nejdříve je do těla vpraveno anestetikum, po kterém vězeň usne. Následně jsou aplikovány látky, které postupně ochromí svalový aparát, zastaví dýchání a činnost srdce. Lékařská etika nedovoluje lékařům, aby se poprav aktivně účastnili a vpravovali do těla smrtící látky a tak je lékař přítomen jen k tomu, aby konstatoval smrt. Tato neodborná aplikace látek může být problematická, vzhledem k tomu, že nedostatek medicínského vzdělání někdy zapříčiní to, že se látka dostane do tkání,

⁵⁵ Descriptions of Execution Methods [online]. [cit. 2014-11-21]. Dostupné z: <http://www.deathpenaltyinfo.org/descriptions-execution-methods?scid=8&did=479>

nikoli do žil.⁵⁶ Také rok 2014 však přinesl známé případy, kdy se popravy úplně nepovedly a odsouzení tak, než došlo ke smrti, trpěli dlouhé minuty, o těchto případech se ještě blíže zmíním.

Ve Spojených státech je smrtící injekce nejpoužívanějším nástrojem užívaným k popravám, je legální ve všech amerických státech, kde je trest smrti zákonný. Své popularity nabyla hlavně proto, že je ekonomicky dobře dostupná a také proto, že se zdá být nejhumánnějším způsobem exekuce. Kromě Spojených států využívají tuto metodu také Filipíny, Thajsko nebo Guatemala.⁵⁷ Právě ekonomická dostupnost je jedním z faktorů, které by mohly být na seznamu důvodů, proč u jasných případů upřednostňovat trest smrti a neukládat místo něj doživotní vězení. Například americká Kalifornie vydala v roce 1995 více financí do vězeňství než do školství.⁵⁸

⁵⁶ Descriptions of Execution Methods [online]. [cit. 2014-11-21]. Dostupné z: <http://www.deathpenaltyinfo.org/descriptions-execution-methods?scid=8&did=479>

⁵⁷ Cawthorne, Nigel: Nejznámější veřejné popravy v dějinách, Frýdek-Místek: Alpress, 2009, 312 s. ISBN 978-80-7362-711-9 s. 248

⁵⁸ Lyons, Lewis. Historie trestu: justiční tresty od dávných dob po současnost. Praha: Svojtka, 2004, 190 s. ISBN 80-7352-021-4 s. 122

4 Trest smrti na území Československa

Na území českých zemí nelze zcela jednoznačně vymezit, kdy a za jakých okolností se ukládání trestu smrti začalo začleňovat do systému trestů. V prvopočátku, tedy u starých Slovanů bylo ze začátku trestem nejvyšším vypuzení ze společnosti. První zmínky o ukládání trestu smrti se nacházejí v Kosmově kronice. V *Knížecí pověsti* se hovoří o možnosti konat popravu na šibenících za dob vlády kněžny Libuše.⁵⁹

4.1 Ordálové řízení

Jistým způsobem by se za trest smrti sui generis dalo považovat ordálové řízení, které se v našich zemích uplatňovalo až do konce 14. století. Jednalo se o takzvané Boží soudy, kdy v případě, že ani jedna ze stran sporu nemohla dokázat svou nevinu, mohl soud přikázat, že pravdivost tvrzení bude prokázána Bohem, soud potom pouze konstatovat výsledek. Ordálů bylo velké množství. V této souvislosti bych zmínila *ordál soudního souboje*, což byl legalizovaný proces, který vycházel z krevní msty. Užíval se v případě trestného činu vraždy a omezoval se na dva soupeře. Těmi byli vrah a příbuzný zavražděného. Potrestání smrtí bylo povoleno již v případě, kdy se žalovaný k souboji nedostavil, potom mohl žalobce tohoto zajmout, zabít nebo dovléct za nohy k šibenici.⁶⁰ V případě uskutečnění souboje byla poraženému useknuta hlava a na ni položeny dvě mince, které měly symbolizovat výkupné. Provádění soubojů bylo opatřeno přesnými pravidly, stejně tak jako výkon všech ostatních ordálů, o kterých víme z Rožmberské právní knihy a Řádu práva zemského, kde jsou tato pravidla upravena. Jako soudní důkazy se ordály přestaly používat za doby vlády Karla IV., kdy na jeho podnět vydal biskup Arnošt z Pardubic opatření a těchto procesů se na jeho základě přestali účastnit kněží. Úplné vymizení ordálů je datováno do doby Husitské.⁶¹

⁵⁹ Kosmas. Kosmova kronika. Knížecí pověst. Praha: Paseka, 2005. 304 s. ISBN 80-7185-515-4, s. 64

⁶⁰ Adamová, Karolina, Soukup, Ladislav. Prameny k dějinám práva v českých zemích. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. 360 s. ISBN 80-86898-04-0 s. 22

⁶¹ Vojáček, Ladislav. Schelle, Karel. Knoll, Vilém. České právní dějiny. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010. 704 s. ISBN: 978-80-7380-257-8 s. 173

4.2 Zrušení a znovuoobnovení trestu smrti

Trest smrti ale bylo možno ukládat bez jakýchkoli omezení až do doby vlády císaře Josefa II., který ho v roce 1787 zrušil. Toto však netrvalo dlouho a v roce 1795 byl znovu obnoven a jeho ukládání bylo od té doby obvyklé až do roku 1989.

4.3 První Československá republika

Za doby první Československé republiky se o trestu smrti vedly jak v laické, tak odborné veřejnosti různé diskuze. Zajímavým údajem je poměr k smrti odsouzených, kterých bylo celkem 433 a těch, kteří si uložený trest skutečně odpykali, těch bylo 21, ostatním byl trest zmírněn nebo prominut.⁶² Právně byl výkon tohoto trestu omezen zákonem č. 91/ 1934Sb., o způsobu ukládání trestu smrti a doživotním trestu.⁶³ Faktické omezení spočívalo v udělování milosti, či přeměnách trestu na doživotní vězení. Za tím stál tehdejší prezident Tomáš Garrigue Masaryk, který byl odpůrcem trestu smrti a vyjádřil se o něm takto: „*Právo trestat smrtí je hrozné, a soudíc podle jeho dějin a vývoje, bude v budoucnosti zrušeno. Neptejte se, jak mně bylo, když jsem návrhy na vykonání trestu smrti podpisoval. Trest smrti mi není hlavně odplatou ani zastrašením, není zajištěním proti nebezpečnému zločinci; má-li smysl a oprávnění, tedy pouze jako expiace. Nic nevyváží a nevykoupí tak strašnou věc, jako je surová a zjištná vražda na člověku, než smrt; takový vrah se provinil na celém člověčenstvu. Ale i to platí jen pro dnešní stav kulturní - budoucí věky budou mít víc možností prevence, nápravy a převychování - i jasnější poznání kriminální odpovědnosti.*“⁶⁴. I když Masaryk podepsal stovky rozsudků k tomuto trestu odsuzujících, jejich vykonání fakticky zabránil tím, že 95% odsouzených udělil milost, nebo trest zmírnil na doživotní vězení, což mu bylo hojně vytýkáno. Respektoval však názor veřejnosti, která tento trest měla za

⁶² Liška, Otakar. Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2006. 294 s. ISBN 80-86621-09-X, s. 15

⁶³ Salák, Pavel. Tauchen, Jaromír. Československé trestní právo v proměnách věků. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 194 s. ISBN 978- 80- 210- 5086- 0 s. 83

⁶⁴ Čapek, Karel. Hovory s T.G.Masarykem. Praha: Československý spisovatel, 1936. 308 s. ISBN 22-074-69, s. 75

potřebný. Ale doufal, že volání po jeho zrušení, od lidí přijde.⁶⁵ Bouřlivé diskuze vyvolaly v široké veřejnosti jedny z prvních veřejně vykonaných poprav v samostatné Československé republice. Prvním popraveným byl 9. ledna 1923 dvojnásobný loupežný vrah Ludvík Novák, popravený v Táboře za vraždu dvou řezníků a jejich oloupení o 41 tisíc korun. Tato poprava byla impulsem pro Emanuela Chalupného a Ondřeje Kypra k uspořádání ankety „*O trestu smrti*“. Té se zúčastnilo 350 známých osobností, mezi které patřili právníci, filosofové, politici či spisovatelé. Z této ankety vyplývalo, stejně jako z názoru odborné veřejnosti, postavení dotázaných proti trestu smrti. Nicméně naproti tomu široká veřejnost byla trestu smrti nakloněna.⁶⁶ Mezi ty, kteří byli, za doby první republiky k trestu smrti odsouzeni a trest na nich byl vykonán, patřil například Franz Santner, který sekerou a kladivem napadl rodinu svého bývalého zaměstnavatele a přezdívá se mu Doyscherhovský vrah, podle místa, kde masovou vraždu spáchal.⁶⁷

4.4 Protektorát Čechy a Morava

Doba trvání Protektorátu Čechy a Morava dosavadní postoj vládnoucích osob k trestu smrti absolutně převrátila a dalo by se říci, že právo na život, stejně tak jako veškerá ostatní lidská práva, v této době nebylo vůbec považováno jako jedno z nejdůležitějších hodnot. Po vyhlášení Protektorátu byly postupně potlačovány, až úplně vymizely demokratické zásady jak hmotného, tak procesního trestního práva. Nejčastěji k popravám docházelo v období tzv. Heydrichiády. Trest smrti měl sloužit k definitivní likvidaci osob, které se snažily narušovat zájmy Německé říše. Podle oficiálních informací bylo v letech 1939 – 1945 popraveno 1079 osob.⁶⁸

⁶⁵ Liška, Otakar. *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2006. 294 s. ISBN 80-86621-09-X, s. 16

⁶⁶ Salák, Pavel. Tauchen, Jaromír. *Československé trestní právo v proměnách věků*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 194 s. ISBN 978- 80- 210- 5086- 0 s. 84

⁶⁷ Jedlička, Miloslav. *Nejslavnější mordy první republiky*. Praha: Daranus, 2011. 264 s. ISBN 978-80-87423-25-7

⁶⁸ Monestier, Martin. *Historie trestu smrti: dějiny a techniky hrdelního trestu od počátků po současnost*. Praha: Rybka Publishers, 1998, 405 s. ISBN80-8618205-3, s. 373

4.5 Retribuční procesy

Období po druhé světové válce v daném směru ovlivnil tzv. velký retribuční dekret, podle kterého byli retroaktivně trestáni váleční zločinci a kolaboranti. K jeho provedení byly při krajských soudech zřízeny tzv. *mimořádné lidové soudy*. Procesní práva obžalovaných byla z velké míry omezena, jelikož úkolem soudu bylo rozhodnout co nejdříve a vykonání rozsudků probíhalo většinou okamžitě po vynesení rozsudku, odvolání nebylo možné, stejně tak nebyl přípustný odkladný účinek případné prezidentské milosti. Odsouzení si tedy trest odpykali zpravidla již do dvou hodin od vynesení rozsudku. Vedle lidových soudů působil také Národní soud, který soudil významné osobnosti veřejného života. Mezi lety 1945 – 1948 bylo vyhlášeno něco okolo 730 rozsudků smrti, přičemž asi polovina odsouzených byli Němci.⁶⁹

4.6 Komunistický režim a procesy 50. let

Nástup komunistického režimu u nás znamenal značné ovlivnění celého právního řádu. Obvykle bylo možno trest nejvyšší ukládat za závažné trestné činy, jako hrdelní zločiny, či zločiny podle již zmíněného velkého retribučního dekretu. Nyní však nastala doba, která s sebou přinesla možnost trestat smrtí i pro tzv. politické trestné činy. Od roku 1948 bylo za tyto trestné činy smrtí potrestáno 248 osob, poslední politická poprava byla vykonána v roce 1960. Nejznámější osobou popravenou za politické trestné činy byla JUDr. Milada Horáková, které věnuji následující samostatnou část práce.⁷⁰ Trest smrti byl u nás zakázán zákonem č. 175/ 1990 Sb. Posledním popraveným v Čechách byl pětinasobný vrah Vladimír Lulek, na území celého Československa byla poslední poprava vykonána 8. června 1989 v Bratislavě, kdy odsouzeným byl trojnásobný vrah Štefan Svitek.⁷¹

⁶⁹ Monestier, Martin. Historie trestu smrti: dějiny a techniky hrdelního trestu od počátků po současnost. Praha: Rybka Publishers, 1998, 405 s. ISBN80-8618205-3, s. 371

⁷⁰ Monestier, Martin. Historie trestu smrti: dějiny a techniky hrdelního trestu od počátků po současnost. Praha: Rybka Publishers, 1998, 405 s. ISBN80-8618205-3, s. 374

⁷¹ Poslední popravený v Česku- pětinasobný vrah Vladimír Lulek [online]. [cit. 2014-11-01]. Dostupné z <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/4346-posledni-popraveny-v-cesku-petinasobny-vrah-vladimir-lulek/?mobileRedirect=off>

Společně se zrušením trestu smrti v roce 1990 vyvstala otázka, jakým trestem jej nahradit. Výjimečným se tedy tehdy stal trest odnětí svobody na 15 – 25 let.⁷²

4.6.1 Proces s JUDr. Miladou Horákovou

Milada Horáková se narodila 25. prosince 1901 rodičům Čeňkovi a Anně Králových. Měla starší sestru Martu a mladšího bratra Jiřího, oba sourozenci zemřeli v roce 1914 na spálu. V roce 1915 se však narodila další Miladina sestra Věra. Všechny Královic děti byly vychovávány v silně vlasteneckém duchu a byl u nich podporován zájem o studium a o veřejný život.

Co se týče Miladina vzdělání, studovala na Vinohradech dívčí reálné gymnázium. Z toho byla po 1. květnu 1918 vyloučena, jelikož se zúčastnila nedovoleného protiválečného průvodu. Své středoškolské vzdělání tak dokončila na dívčím lyceu ve Slezské ulici v Praze, kde odmaturovala v roce 1921. Vedle, od dětství pěstovaného, vlasteneckého ducha se v ní projevovala lidskost a sociální citění. Touha pomáhat druhým jí dovedla k tomu, že vstoupila do Československého červeného kříže, aby mohla být ku prospěchu lidem poznamenaným válkou. Zde se seznámila s tehdejší předsedkyní organizace, kterou byla Alice Masaryková, dcera Tomáše Garrigue Masaryka. Mimo této činnosti se dále věnovala studiu a 22. října 1926 promovala na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. Zde našla svou životní lásku a pozdějšího manžela Bohuslava Horáka, za kterého se provdala na počátku roku 1927. Rodina manžela byla evangelického vyznání a to bylo pravděpodobně důvodem toho, proč ještě před sňatkem přestoupila Milada i se svými rodiči k Českobratrské evangelické církvi. Dalo by se říci, že zakotvení víry do jejího života vysvětluje pozdější pevné morální zásady, kterými se během života řídila.

Po studiu se jí prvním zaměstnáním stal Ústřední sociální úřad hlavního města Prahy, v té době pod vedením doktora Petra Zenkla, osobností tehdejší demokratické politiky. Její činnost a to jak pracovní, tak dobrovolnická jí vedly k zájmu o postavení žen v republice. V roce 1923 se seznámila se senátorkou Františkou Plamínkovou, která mimo jiné byla v roce 1942 popravena nacisty. Ta

⁷² V současné době je hranice výjimečného trestu stanovena v § 54 zákona č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník na 20 – 30 let odnětí svobody.

inspirovala Miladu k účasti na konferenci kodifikace mezinárodního práva v Haagu v roce 1930, kde svými právními a politickými znalosti upoutala pozornost zahraničních odborníků. V Ženské národní radě, která se později stala součástí Mezinárodní ženské rady, pracovala na návrzích legislativních opatření, které měly vést ke zlepšení postavení žen či nemanželských dětí. Toto její působení však zůstalo v porovnání s její pozdější poválečnou politickou činností v povzdálí a dalo by se říct, že současné ženské politice se její dědictví nepodařilo převzít.

Z veřejného působení Miladu nedokázalo na delší dobu vytrhnout ani narození její jediné dcery Jany roku 1933. Posledním velkým pokusem, ale ne poslední Miladinou snahou bránit republiku před mnichovským diktátem byl X. všesokolský slet, který se uskutečnil v létě roku 1938, na jehož přípravách se značně podílela. Následné události podzimu 1938 jí v žádném případě nevedly k poráženecké náladě či rezignaci. Její činnost se náhle směřovala k pomoci a ochraně vysídlených rodin z pohraničí. Věnovala se v té době zejména odbojové činnosti a to tím, že spolupracovala s právníckými skupinami Politické ústředí a Ústřední vedení domácího odboje, dále se stala členkou skupiny Petiční výbor Věrní zůstaneme.

Dne 2. července 1940 byla Milada i její manžel zatčeni a dva roky strávili ve vyšetřovací vazbě střídavě na Pankráci a Karlově náměstí v Praze, kde byli gestapem tvrdě vyslýcháni. Další dva roky byli oba vězněni v Malé pevnosti v Terezíně, ovšem setkat se nemohli, ač o sobě věděli. Od 22. července 1944 byla vězněna v soudní vazbě německého lidového soudu v Lipsku a Drážďanech. 23. října téhož roku byla odsouzena k osmi letům káznice. Trest si odpykávala ve věznici v Aibachu, odkud ji osvobodila americká armáda a ona se mohla vrátit zpět do Československa.

Po návratu domů byla rozhodnuta věnovat se už jen rodině, ale 14. října 1945 se stala poslankyní Prozatímního národního shromáždění. Svou aktivitu směřovala také do Svazu osvobozených politických vězňů. Dále se také snažila obnovit činnost již výše zmíněné Ženské národní rady, ovšem o obnovení této organizace nemělo zájem tehdejší komunistické ministerstvo vnitra. Prosadila tak alespoň vznik Rady československých žen, jejímž tiskovým orgánem byla Rada žen a později Vlasta. Aby udržela demokratičnost této organizace, tvrdě

bojovala v předsednictvu s ostatními členkami, které byly převážně levicově orientované. Stejný problém měla i v parlamentu, kde měla časté střety zejména s tehdejším poslancem a budoucím prezidentem Antonínem Zápotockým. Tyto střety se týkaly především retribučních procesů, kde Zápotocký prosazoval zásady komunistické justice, pro kterou byla významná role „dobře instruovaného prokurátora“, jež měl za cíl souzeného usvědčit za každou cenu. Úkolem prokurátora nebylo soudit, zda byl obviněný vinen nebo nevinen, či zdali existovaly nějaké polehčující okolnosti. Musel prosazovat vše, co viníka usvědčovalo a přitěžovalo mu. Ostatně podobná forma procesu jí byla později osudnou. Další postoj, který jí ztěžoval její fungování v parlamentu, byla myšlenka, že by se Československo nemělo uzavírat západu a směřovat se jen na spolupráci se Sovětským svazem.

Po únorovém převratu roku 1948 začalo první zatýkání známých demokratů a řada z nich okamžitě emigrovala. K tomu byla poté, co byla vyřazena z Rady československých žen, nabádána i Horáková. Ačkoli se v den smrti Jana Masaryka sama vzdala poslaneckého mandátu, emigrovat, stejně tak jako po okupaci v roce 1939, nechtěla. Opět se věnovala pomoci rodinám zatčených a udržovala spojení s českými politiky v Londýně. Národní socialisté se své idey nevzdali a fungovala tzv. politická šestka, což bylo ilegální vedení strany. Pozornost StB upoutala tzv. vinořská schůzka, která byla považována za jakési sjednocování politické opozice. Dne 27. září 1949 byla Horáková zatčena při svých cestách po Jihočeském kraji, které si státní bezpečnost vyložila jako „zřizování únikové cesty z republiky přes Šumavu“. Jejímu manželovi se na rozdíl od ní podařilo uprchnout, nějaký čas se skrýval u známých a později emigroval.

Vyšetřovatelé nevěděli okamžitě z čeho Miladu obvinít a tak byla podrobena nekonečným výslechům, které se týkaly odlišných záležitostí. Padaly otázky, zda pomáhala při přípravě emigrace Petra Zenkla, nebo z jakého důvodu se setkávala s tajemníkem prezidenta Beneše Václavem Sýkorou. Směr procesu, který proti ní byl veden, udala až výpověď bývalého diplomanta a spolupracovníka ze zahraniční komise národně socialistické strany Jaromíra Kopeckého. Demokratický politický odboj nesměl být ze zákona jako takový souzen a tak byli Horáková a spol. považováni za „vedení záškodnického spiknutí

*proti republice*⁷³, tedy bylo třeba vykonstruovat je jako zrádce lidově demokratického zřízení.⁷⁴ Celý proces byl nahráván na filmové pásky, které měly být podkladem pro propagandistický film. Jelikož však ze záznamů byla zjevná vykonstruovanost a falešnost procesu, záměr naplněn nikdy nebyl a promítal se jen pečlivě sestříhaný materiál, z něhož byly samozřejmě odstraněny projevy obhájců. Veřejnosti bylo umožněno proces sledovat prostřednictvím Československého rozhlasu, který cenzurované záznamy vysílal každý den ve večerních reportážích.⁷⁵ Dodnes se podařilo objevit z celého procesu vedle stenografického zápisu jen 7 hodin filmového a 9 hodin zvukového záznamu. Souzenými byli společně s JUDr. Miladou Horákovou – Jan Buchal, Vojtěch Dundr, JUDr. Jiří Hejda, JUDr. Bedřich Hostička, Závaš Kalandra, Antonie Kleinerová, JUDr. Jiří Křížek, JUDr. Josef Nestával, JUDr. Oldřich Pecl, Prof. JUDr. Zdeněk Peška, František Přeučil a Františka Zemínová. Soudní senát sestával z předsedy Karla Trudáka, prokurátorů JUDr. Josefa Urválka, JUDr. Juraje Viesky, Jiřího Kepáka a dělnických prokurátorů Antonína Havelky a Ludmily Brožové – Polednové. Doktorka Horáková vypovídala první den procesu, ostatní obžalovaní a svědci vypovídali následujících osm dní. Celý proces byl ovlivněn davovou hysterií a tzv. organizovaným hněvem lidu, a tak veřejnost požadovala udělení nejvyšších trestů. Nakonec byli za trestné činy vyzvědačství a velezrady k smrti odsouzeni čtyři z obžalovaných. Společně s Miladou Horákovou také Jan Buchal, Oldřich Pecl a Závaš Kalandra. K trestu odnětí svobody na doživotí byli odsouzeni Jiří Hejda, Antonie Kleinerová, Josef Nestával, František Přeučil. Další těžké tresty odnětí svobody v rozmezí 15 – 28 let přiosřené konfiskací majetku a ztrátou občanských práv dostali Bedřich Hostička, Zdeněk Peška, Jiří Křížek, Františka Zemínová, Vojtěch Dundr. Vyjma posledně zmíněného, který ve věznicí zemřel, bylo ostatních osm odsouzených po deseti a více letech propuštěno.

⁷³ Proces s Miladou Horákovou byl tehdy skutečně veřejně nazýván jako *Proces s vedením záškodnického zřízení proti republice* či jako *Proces s Direktoriem*

⁷⁴ Doležalová, Markéta. Dokumentace popravených z politických důvodů 1948 – 1989 – JUDr. Milada Horáková. In: Ústav pro studium totalitních režimů [online]. [cit. 2014-11-01]. Dostupné z <http://www.ustrcr.cz/cs/milada-horakova>

⁷⁵ Vadas, Martin. Halla, Josef: Projekt zpřístupnění „Procesu s vedením záškodnického spiknutí proti republice se skupinou Dr. Milady Horákové“. In: Secká, Milena – Křest'an, Jiří – Kahuda, Jan: České archivy a prameny k dějinám zahraničních Čechů. Sborník příspěvků z mezinárodního vědeckého sympózia konaného ve dnech 27.-28. června 2006 v Českých Budějovicích v rámci 23. světového kongresu Československé společnosti pro vědy a umění. Praha, Národní archiv 2007, s. 197-211, ISBN 978-80-86712-50-5

Po vynesení rozsudku se všichni odsouzení odvolali, avšak všem byl rozsudek potvrzen. O milost žádali prezidenta Gottwalda osobně všichni odsouzení k trestu smrti, až na doktorku Horákovou, která se této možnosti vzdala, za ní ji podali její otec a sestra. Řada světových osobností a umělců jako Albert Einstein, Eleanor Rooseveltová či Winston Churchill se k žádosti o milost právě pro Horákovou připojovali, avšak i přes krátké zaváhání ji prezident, na doporučení ministra spravedlnosti, neudělil. Bylo jí však splněno poslední přání a tak vedle šunky k večeři a černé kávy k snídani, jí bylo umožněno setkat se naposledy svou dcerou Janou, sestrou Věrou a jejím manželem.⁷⁶ Názor na to, jak silnou byla Horáková ženou, si lze udělat z dopisů, které v Pankrácké věznici mezi dny 24. – 27. června 1950 napsala. Poslední dopis je datován na den její smrti, tedy 27. června 1950 na 2:30 hodin a zní takto: *„Moji nejmilejší, ještě několik slov. Měla jsem z našeho setkání nesmírnou úlevu. Jen Věruška mi velmi leží na srdci a to budoucí, co vymění svůj život za život můj. - Je to zvláštní shoda okolností; když se měla narodit Jana, udělala jí místo na světě naše máma. Ted' dělám tu výměnu životů zase já. Milovaná, předrahá sestřičko moje, budeš maminkou, někdo, kdo uvidí nový svět, se hlásí o své právo. Musíš pro něho a jen pro něho ted' žít. Nedej mu do vínku srdce a nervy zatížené smutkem a jeho dekadencí. Přiveď na svět celého, zdravého a krásného člověka s pevnými nervy. Ať to bude děvče, nebo hoch, musí to být bojarský junák! Prosím Tě, Věruško, na kolenou, chraň ho, kvůli mně a pro lepší příští. Modlím se v těchto posledních chvílích za Tebe a šťastnou Tvou těžkou hodinku matky. Budeš mít ted' dvě děti. Vás ostatní prosím: ted' všechno pro ten nový život: Pepičku, tolik na Tebe spoléhám. Jano, jsi statečné děvče - mám z Tebe radost - jen uplatni svoji statečnost za to, co buduje, a ne za to, co boří. - Jsem úplně klidná a připravená. Byl u mne pan farář, a i když nemohl přijít dr. Kučera, bylo mi to velikou posilou - prosila jsem jej, aby také a hlavně Vám věnoval ted' svou pomoc. Opřete se o vše, co Vás chce a může podržet. Žijte, žijte! Jste taková krásná trojice. Dědeček přijde časem také o svou bolest - buďte s ním! Maminka Horáková se opře o svou víru. Má děvčátka ze Sadské, Věrka, Anička, Boženka, budou také s Vámi. Co Vás je, já jsem sama a musím si také pomoci. - Nikdy jsem nepochybovala o Vaší síle, ale překvapili jste mne. Bude to ještě bolet chvíli, ale pak už stále méně a méně. Jděte*

⁷⁶ Doležalová, Markéta. Dokumentace popravených z politických důvodů 1948 – 1989 – JUDr. Milada Horáková. In: Ústav pro studium totalitních režimů [online]. [cit. 2014-11-01]. Dostupné z <http://www.ustrcr.cz/cs/milada-horakova>

na louky a do lesů, tam ve vůni květů najdete kousek mne, jděte do polí, dívejte se na krásné a všude budeme spolu. Dívejte se na lidi kolem a v každém se něčím obrazím. Nejsem bezradná a zoufalá - nehraji, je to ve mně tak klidné, poněvadž mám klid ve svém svědomí. - Vyžádejte si dopis, který jsem Vám napsala, a v něm je celý můj odkaz. Je jen pro Vás, alespoň něco v životě, co patří pouze Vám a těm, které mám tolik ráda. Všechno se mi v posledních chvílích zdá jako neskutečné, a přeci počítám už jen minuty. Není to tak zlé - jen o Vás teď jde, ne už o mne. Bud'te silní! Mám Vás tolik ráda a taková láska se přece nemůže ztratit, rozplynout. Nic se na světě neztrácí, všechno nějak vrůstá dál a ožívá znovu. - Jděte vždy jen s tím, co je blízko životu. Držte se jeden s druhým a opírejte se navzájem! Znovu opakuji: ten nový, blížící se život mne ohromně vyrovnal. - Mám už dohráno opona se spouští, ale už se zase nový kus začíná. Ať je v něm však jen slavný a vítězný hrdina - žádná už tragédie! Mám Vás tolik, tolik ráda. Líbám Vás a tisknu. Jsem v mysli a modlitbách jen a jen u Vás. Hrála jsem to snad špatně, ale myslela jsem to poctivě. To mi můžete věřit. Jsem pokorná a odevzdaná do vůle Boží - tuto zkoušku mi určil a já jí procházím s jediným přáním: abych splnila zákony Boží a zachovala své čestné lidské jméno. Neplačte - neteskněte moc - je mi to takhle lepší než pozvolna umírat. Dlouhou nespoutanost už by mé srdce nevydrželo. Takto se rozletím zase do polí a luk, strání a k rybníkům, na hory i v nížiny. Budu zase nespoutaná, a ten klid a mír. Dejte mi ho - bylo toho tolik, co bylo nutno překonávat - chci už jít. Nebraňte mi svým nářkem. Musíte teď žít také za mne. Líbám Vás, líbám. S Bohem - vrátím se ve Vašem synovi nebo dceři. Už se zase vidím nově na světě. Bůh Vás posilni a teď abyste dobře to dítě postavili do světa. Janičko, miláčku, dceruško. Věro, sestřičko má, Pepičku, táto můj, babinko, holčičky Věro, Aničko, Božko a Ty můj zatoulaný, drahý, jediný, krásný muži. Cítím; stojíte tu se mnou. Teď ještě pevný ruky stisk. - Ptáci už se probouzejí - začíná svítat. Jdu s hlavou vztyčenou - musí se umět i prohrát. To není hanba. I nepřítel nepozbyde úcty, je-li pravdivý a čestný. V boji se padá, a co je jiného život než boj. Bud'te zdrávi! Jsem jen a jen Vaše Milada“.⁷⁷

Toho dne v 5:35 byla její poprava formou oběšení na dvoře pankrácké věznice vykonána. Ostatky byly zpopelněny, nepohřbeny a dodnes nenalezeny. Komunisté v prostorách pankrácké věznice schovávali urny s ostatky stovek

⁷⁷ Dopisy dr. Milady Horákové z pankrácké cely smrti 24.–27. 6. 1950. Klub Lidové noviny, Praha 1990

nepřátel režimu. V šedesátých letech bylo však uřen již příliš a tak byly rozptýleny na různé hřbitovy po republice.⁷⁸ Den smrti JUDr. Milady Horákové je dodnes Dnem památky obětí komunistického režimu.

⁷⁸ Dokument České televize Těla nevydávát, M. Janáč, Z. Dvořáková, M. Vadas; vysíláno 27. 6. 2011. [online]. [cit. 2014-11-01]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10268447803-tela-nevydavat/>

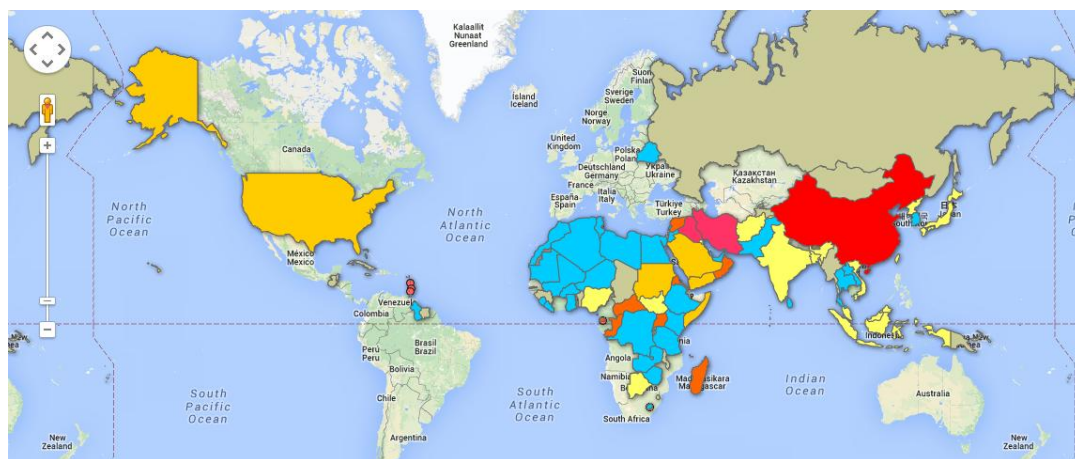
5 Trest smrti ve vybraných státech

Ačkoli obecným trendem ve společnosti, v níž žijeme, tedy pod vlivem mezinárodních organizací jako OSN či Evropské unie, je to, že dochází ke snaze trest smrti ve všech koutech světa zrušit či alespoň maximálně omezit jeho ukládání, stále se najde relativně velké množství států, které této snaze zatím nepodlehly. Zásadou OSN, kterou její Valné shromáždění prosazuje je že: „*používání trestu smrti poškozuje lidskou důstojnost*“. Snaží se tedy o alespoň prozatímní moratorium⁷⁹ a postupně o trvalé zrušení trestu smrti. Dne 18. 12. 2007 byla úspěchem oproti dosavadnímu trendu, kdy se státy k této myšlence nepřikláněly, rezoluce Valného shromáždění OSN A/ RES/ 62/ 149, kdy pro zrušení trestu smrti hlasovalo 104, proti pak 54 a hlasování se zdrželo 29 členských států OSN. Států, které hlasovaly pro však při každém dalším hlasování a to v letech 2008, 2010 a 2012 přibývalo. V prosinci 2012 byla přijata dosud poslední rezoluce vyzývající k celosvětovému moratoriu A/ RES/ 67/ 176, kdy pro hlasovalo již 111, proti 41 a hlasování se zdrželo 34 členských států. Zcela jistě je nezanedbatelným údajem, že 2/3 států světa trest smrti zrušilo nebo ho vůbec neukládají a běžnou praxí bývá to, že počet poprav každým rokem klesá.⁸⁰ Tato tendence poklesu byla však v roce 2013 porušena a počet poprav byl oproti předchozímu roku vyšší o 15%. V dalších částech se dostanu k tomu, které státy takový nárůst způsobily. Nejaktuálnějším a nejobektivnějším zdrojem informací, který se touto problematikou celosvětově zabývá je organizace Amnesty International. Její údaje pro mě budou hlavním pramenem, ze kterého při zpracování této kapitoly budu čerpat.

Následující obrázek vyobrazuje, v jakých státech se v roce 2013 trest smrti směl vykonávat a ke kolika exekucím zde došlo. Modře jsou vyznačeny státy, které trest smrti mají povolený, avšak nedošlo ani k jednomu jeho výkonu. Ve světle žlutě vyznačených státech došlo k 1 – 9 exekucím. Tmavě žluté jsou státy, které poprav vykonaly 10 – 99. Růžovou barvu mají státy, kde došlo ke 100 – 999 popravám. Nad 1000 poprav bylo vykonáno na území vyobrazeném červeně. Oranžovou varvu mají ty státy, o kterých nejsou pro rok 2013 žádné informace.

⁷⁹ Moratorium je dočasné zastavení výkonu poprav – zákaz de facto

⁸⁰ Moratorium on the use of the death penalty [online]. [cit. 11.11.2014]. Dostupné z: <http://www.worldcoalition.org/moratorium.html>

81

5.1 Běloruská republika

Posledním evropským státem, který trest smrti zatím nezakázal ani nebylo vyhlášeno moratorium na jeho výkon, zůstává stále Bělorusko. Z dostupných informací bylo do současné doby v Bělorusku od roku 1991, kdy se stalo nezávislou zemí, popraveno něco okolo 400 lidí. Toto číslo vychází z průzkumu Amnesty International, ale rozhodně ho nelze považovat za přesnou informaci, vzhledem k tomu, že veškeré informace o trestu smrti jsou považovány za státní tajemství. Výkon trestu je odsouzeným oznamován jen krátce před popravou, která se provádí střelou do týla. Příbuzným bývá tato skutečnost sdělována až dodatečně a nejen že jim není umožněno získat tělesné ostatky, ale nedostávají ani informaci o místě jejich uložení. Ačkoli jsou přesné údaje o počtu popravených přísně utajovány, dostupnou je informace, že v roce 2013, stejně tak jako předtím naposledy v roce 2009, nebyla v Bělorusku vykonána poprava žádná.⁸²

Jedním z posledních běloruských rozsudků smrti, který byl vykonán a právě jeho výkon rozpoutal silnou vlnu reakcí ze zahraničí, byl rozsudek nad Dzmitryjem Kanavalavem a Uladzislavem Kavaljovem, kteří byli strůjci atentátu v Minském metru z dubna 2011, při kterém přišlo o život 15 osob a desítky dalších byly zraněny. O výkonu trestu informoval rodinu Kavaljova běloruský Nejvyšší soud dopisem z 16. března 2012. Ačkoli oba odsouzení po vynesení

⁸¹ Death penalty 2013: Small number of countries trigger global spike in executions In: Amnesty International [online]. [cit. 4.12.2014]. Dostupné z: <http://www.amnesty.org/en/news/death-penalty-2013-small-number-countries-trigger-global-spike-executions-2014-03-27>

⁸² Za zrušení trestu smrti v Bělorusku. In: Amnesty International [online]. [cit. 2014-11-11]. Dostupné z: <http://www.amnesty.cz/a156/za-zruseni-trestu-smrti-v-belorusku>

rozsudku v listopadu roku 2011 požádali o milost⁸³, prezident Lukašenko udělit milost oběma odsouzeným odmítl s argumenty, že jejich čin byl mimořádně nebezpečný a způsobil těžké následky. I přes to, že tisíce lidí podepsali petici na zrušení tohoto trestu a Bělorusko bylo vyzýváno mnohými zahraničními osobnostmi, aby od výkonu trestu upustilo, byl trest vykonán po necelých čtyřech měsících. Obvyklou dobou čekání odsouzeného na smrt je v Bělorusku rok až dva, je tedy podivuhodné, na jak krátkou dobu bylo čekání v cele smrti pro tyto dva zkráceno.⁸⁴

5.2 Vybrané muslimské státy

Zde je nutno vrátit se k údaji, že v roce 2013 byl porušen trend snižování výkonu trestu smrti, jelikož státy, které tento údaj zvrátily, jsou Irák a Írán. Tyto dva státy stojí, co do počtu provedených poprav, na pomyslném žebříčku po Číně na druhém a třetím místě. Dle dostupných informací bylo v roce 2013 v Íránu vykonáno 369 a v Iráku 169 poprav. Skutečnost se ale může rapidně lišit a například v Íránu mohl být počet až dvojnásobně vyšší, vzhledem k tomu, že se velké množství případů drží v tajnosti. Je zcela nepochopitelné, že trest nejvyšší je, nejen v těchto zemích, ukládán za trestné činy jako loupež, drogové a hospodářské trestné činy, ale i za skutky, které pro naši kulturu trestné vůbec nejsou a jsou, i přesto že to z morálních důvodů není zrovna příkladné, na denním pořádku. Těmito skutky jsou například cizoložství, nebo rouhání.⁸⁵

Případem z Íránu, kterým se zaobírala i česká média v říjnu 2014 je případ Rejhany Džabbaríové, která byla i přes velký zahraniční nátlak oběšena v teheránské věznici za to, že v roce 2007 zabila v sebeobraně muže, který se jí pokusil znásilnit. I přes to, že jí zavinění jeho smrti nebylo prokázáno a vyšetření, dle všech zjištěných skutečností, bylo špatně vedeno a ona tvrdila, že ho jednou bodla v sebeobraně a tím mu smrt nezpůsobila, byla odsouzena a na výkon trestu

⁸³ Kavaljanov o milost požádal sám, za Kanavaleva tak podle neoficiálních informací učinila jeho matka

⁸⁴ Trest smrti v Bělorusku: atentátníci z metra popraveni. In: týden.cz [online]. [cit. 2014-11-11]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/evropa/trest-smrti-v-belorusku-atentatnici-z-metra-popraveni_228494.html#.VG1a5zSG9l8

⁸⁵ Trest smrti v roce 2013: několik málo zemí způsobilo velký nárůst počtu poprav. : Amnesty International [online]. [cit. 2014-11-11]. Dostupné z: <http://www.amnesty.cz/z877/trest-smrti-v-roce-2013-nekolik-malo-zemi-zpusobilo-velky-narust-poctu-poprav>

čekala v cele smrti sedm let.⁸⁶ Dále je na místě zmínit případ pákistánské křesťanky Asii Bibiové z roku 2010, která údajně v hádce s muslimkou vyřkla názor, že Ježíš trpěl na kříži a zemřel pro lid, zatímco Mohamed nic takového neudělal. Za tento výrok, který mimo jiné odmítá, byla odsouzena k trestu smrti, ovšem doposud nebyla zveřejněna informace, že by její poprava byla vykonána i když byl její trest potvrzen Nejvyšším soudem v pákistánském Lahore.⁸⁷

Státem, který v roce 2013 porušil mezinárodní právo tím, že vykonal popravu na třech mladistvých pachatelích, je Saúdská Arábie. Tito tři popravení jsou zahrnuti v oficiálním údaji 79 popravených za rok 2013.⁸⁸ Velké množství poprav zde bývá vykonáno na cizích státních příslušnících, kteří nemají nejmenší šanci se u soudu bránit, vzhledem k tomu, že soudní proces probíhá v arabštině a tak většina souzených během procesu ani nerozumí. Vedle toho zde také neexistuje právo na právního zástupce a o výsledku rozhodují velké lidové soudy, jejichž členy mohou být pouze muslimští muži s dobrým charakterem.⁸⁹ Saúdská Arábie mezi výše zmíněný seznam trestných činů zahrnuje i, u nás naposledy ve středověku trestné, čarodějnictví, za které údajně měl být v Medině v roce 2011 mečem sťat Súdánec Adbala Hamíd. Ten byl zatčen náboženskou policií na základě udání jednoho z důstojníků za to, že souhlasil, že za částku 1.000 USD připraví kouzlo, které zapříčiní to, že důstojníkův otec opustí svou druhou manželku.⁹⁰

5.3 Spojené státy americké

Spojené státy jsou v obecném povědomí vyobrazeny jako určitý vzor demokracie a i přesto, že americká Ústava ukládání tohoto trestu povoluje, jeho uložení je omezeno jak Ústavou samotnou, tak i judikaturou soudů a je oproti

⁸⁶ V Íránu oběsili šestadvacetiletou ženu. Mezinárodní tlak popravě nezabránil [online]. [cit. 2014-13-11]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/351669-v-iranu-obesili-sestadvacetiletou-zenu-mezinarodni-tlak-poprave-nezabranil.html>

⁸⁷ Pákistán: Trest smrti pro křesťanku za rouhání potvrzen!. In: Amnesty International [online]. [cit. 2014-11-11]. Dostupné z: <http://www.amnesty.cz/z932/pakistan-trest-smrti-pro-krestanku-kvuli-rouhani-potvrzen>

⁸⁸ Trest smrti v roce 2013: několik málo zemí způsobilo velký nárůst počtu poprav. : Amnesty International [online]. [cit. 2014-11-11]. <http://www.amnesty.cz/z877/trest-smrti-v-roce-2013-nekolik-malo-zemi-zpusobilo-velky-narust-poctu-poprav>

⁸⁹ Peiffer, Elisabeth. The Death Penalty in Traditional Islamic Law and as interpreted in Saudi Arabia and Nigeria. William and Mary Journal of Women and the Law, 2004 - 2005

⁹⁰ Saúdský kat veřejně sťal čaroděje. In: ceskatelevize.cz [online]. [cit. 2014-11-11]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/141477-saudsky-kat-verejne-stal-carodeje/>

jiným státům ukládán bezvýhradně nezávislou soudní mocí. Zásadní rozdíl mezi Spojenými státy a autoritářskými státy je právě režim nastavení státu, kdy Spojené státy jsou svým zřízením demokracií, kdy vládnoucí elita nesmí porušovat jasně dané zákonné mantinely, aby byla i v budoucnu zajištěna její pozice v čele státu, o které rozhodují občané. Oproti tomu v autoritářských režimech je nastavení takové, že zajištění pozice vládnoucí vrstvy je určeno již samotným režimem státu, v těchto zemích je udělování trestů často netransparentní a nesmyslné.

I Spojených států se na krátkou chvíli zákaz trestu smrti na federální úrovni týkal a to v roce 1972, kdy na základě silného tlaku veřejnosti Nejvyšší soud rozhodl, že je trest smrti neústavní. Osmý dodatek americké Ústavy zakazuje udělování krutých a neobvyklých trestů a mezi ně byl trest smrti v té době zařazen. Veřejnost však během pár let názor změnila a tak opět pod jejím nátlakem v roce 1976 Ústavní soud trest smrti znovu povolil.⁹¹ To, že nemají Spojené státy trest smrti zakázaný na federální úrovni, však neznamená, že se na celém území ukládá a vykonává. To zda se na daném území vykonává, závisí na zákonech platných na území daného amerického státu a ty se od sebe mohou zásadně lišit, nesmějí však být protiústavní. Zatím posledním státem, který trest smrti zakázal, byl Maryland v roce 2013. Od té doby není jeho uložení protizákonné ve 32 státech z celkových 50. To ovšem neznamená, že je to trest, jehož ukládání je na denním pořádku, asi tak polovina států ho v posledních letech neuložila ani jednou.

Od roku 1976 bylo nejvíce poprav, a to 98, vykonáno v roce 1999. V roce 2013 přišlo o život na základě odsouzení k tomuto trestu 39 osob. Za rok 2014 podle údaje ke dni 29. října 2014, bylo vykonáno 31 poprav. Během osmatřiceti let, kdy byl znovu zaveden, došlo ve Spojených státech k výkonu trestu smrti celkem 1390 krát.⁹² Americkým státem, který vede v počtu provedených poprav je zcela jasně Texas. Od roku 1976 bylo právě zde vykonáno 518 poprav. Zajímavé je, že ani jeden z ostatních amerických států nedosáhne, co do počtu, ani na třetinu této cifry. Druhé místo zaujímá Oklahoma s celkovým počtem 111

⁹¹ Lyons, Lewis. Historie trestu: justiční tresty od dávných dob po současnost. Praha: Svojtka, 2004, 190 s. ISBN 80-7352-021-4, s. 180

⁹² Executions by Year Since 1976. In: Death Penalty Information Center [online]. [cit. 2014-11-13]. Dostupné z: <http://www.deathpenaltyinfo.org/executions-year>

vykonaných poprav.⁹³ Legální formy výkonu jsou ve Spojených státech – smrtící injekce⁹⁴, elektrický proud, plynová komora, oběšení, popravčí četa – zastřelení. Celkový počet států, které trest smrti užívají je nyní 32, posledními, které jej zrušily, bylo New Mexico, Connecticut a Maryland. Ani v jednom však nebylo zrušení retroaktivní a tak ti, co již odsouzeni byli, stále čekají v celách smrti. Pro přehlednost je následující tabulka toho, jaký trest se v jakém z amerických států ukládá.⁹⁵

Stát	Primární trest	Alternativní trest/ poznámka
Alabama	smrtící injekce	elektrický proud
Arizona	smrtící injekce	odsouzení před 15. 11. 1992 si mohou vybrat mezi smrtící injekcí a plynovou komorou
Arkansas	smrtící injekce	odsouzení před 7. 4. 1983 si mohou vybrat mezi smrtící injekcí a elektrickým proudem
California	smrtící injekce	
Colorado	smrtící injekce	
Connecticut	smrtící injekce	trest smrti zrušen v roce 2012, ale 11 osob zůstalo v cele smrti
Delaware	smrtící injekce	pro odsouzené před 13. 6. 1986 bylo alternativou oběšení, v roce 2003 již nebyl v cele smrti nikdo, kdo by oběšení upřednostnil a tak byly rozebrány šibenice
Florida	smrtící injekce	elektrický proud
Georgia	smrtící injekce	do 5. 10. 2001 byla alternativa elektrické křeslo, ale Nejvyšší soud Georgie rozhodl, že to je příliš kruté a zakázal ho
Idaho	smrtící injekce	
Indiana	smrtící injekce	
Kansas	smrtící injekce	
Kentucky	smrtící injekce	odsouzení před 31. 3. 1998 si mohou vybrat mezi smrtící injekcí a elektrickým proudem
Louisiana	smrtící injekce	
Maryland	smrtící injekce	odsouzení před 25. 3. 1994 si mohou vybrat mezi smrtící injekcí a plynovou komorou trest smrti zrušen v roce 2013, ale 5 osob zůstalo v cele smrti
Mississippi	smrtící injekce	
Missouri	smrtící injekce	plynová komora
Montana	smrtící injekce	
Nebraska	smrtící injekce	do roku 2008 byl možný jen elektrický proud

⁹³Number of Executions by State and Region Since 1976. In: Death Penalty Information Center [online]. [cit. 2014-11-13]. Dostupné z: <http://www.deathpenaltyinfo.org/number-executions-state-and-region-1976>

⁹⁴ Smrtící injekci používají jako primární možnost všechny ze států, které trest smrti ukládají

⁹⁵ Methods of Execution. In: Death Penalty Information Center [online]. [cit. 2014-11-13]. Dostupné z: <http://www.deathpenaltyinfo.org/methods-execution>

Nevada	smrtící injekce	
New Hampshire	smrtící injekce	Oběšení
New Mexico	smrtící injekce	trest smrti zrušen v roce 2009, ale 2 lidé zůstali v cele smrti
North Carolina	smrtící injekce	
Ohio	smrtící injekce	
Oklahoma	smrtící injekce	elektrický proud, popravčí četa
Oregon	smrtící injekce	
Pennsylvania	smrtící injekce	
South Carolina	smrtící injekce	elektrický proud
South Dakota	smrtící injekce	
Tennessee	smrtící injekce	do 31. 12. 1998 pouze elektrický proud, který je dnes alternativou
Texas	smrtící injekce	
Utah	smrtící injekce	popravčí četa
Virginia	smrtící injekce	elektrický proud
Washington	smrtící injekce	Oběšení
Wyoming	smrtící injekce	plynová komora
Armáda US	smrtící injekce	

V souvislosti se smrtícími injekcemi je na místě pozastavit se nad několika případy, o kterých informovala média po celém světě. Jedním z nich je oklahomský případ Clayтона Locketta, který byl odsouzen za střelbu na devatenáctiletou dívku, kterou následně jeho komplicové pohřbili zaživa, a on tomu přihlížel. Datum jeho popravy bylo 29. dubna 2014. Společně s ním měl být popraven i Charles Warner. Popravčí měl u Locketta velký problém najít vhodnou žílu, do které jed aplikovat. Nakonec byla za vhodnou určena žíla v oblasti třísel, do které mu byla aplikována první injekcí sedativa. Po deseti minutách lékař shledal, že je Lockett v bezvědomí a lze mu podat další injekci směsi dvou látek, která již měla být smrtelná. Nicméně tato látka mu způsobila silné bolesti, kdy se zmítal na lůžku v křečích. Lékař poté zjistil, že žíla, do které byly injekce vpraveny, praskla a látky pravděpodobně vstřebaly tkáň. Poprava byla zastavena, nicméně Lockett zemřel 43 minut po vpravení první látky do těla na infarkt. Poprava Charlese Warnera byla po této události odložena o dva týdny. Dalším nedávným případem nepovedené popravy je případ Josepha R. Wooda. I přes to, že arizonská věznice odmítla poskytnout informaci, kdo je poskytovatelem smrtící látky, zamítl federální soud stížnost, která kvůli tomu byla podána. Obvyklá doba trvání od aplikace první látky do smrti je přibližně 10 minut. Wood však mrtvý

nebyl ani minimálně po 70 minutách, prohlášený za mrtvého byl po 117 minutách od začátku poprav.⁹⁶

Vzhledem k postoji velkých evropských farmaceutických firem, které ze zásady již nechtějí poskytovat látky, které americké věznice používají k usmrcování, vzniká problém s jejich nahrazováním a ten se zřejmě projevil i v posledně zmíněném případě. Tento záporný postoj Evropy má pravděpodobně za cíl podpořit výzvy světových organizací jako OSN nebo Amnesty International, aby Spojené státy prohlásily trest smrti za nezákonný a vyhlásily moratorium na jeho výkon. Prozatím jsou tyto snahy liché.

5.4 Čínská lidová republika

Státem, který se dlouhodobě drží na vrcholu pomyslného žebříčku co do počtu výkonů trestů smrti, je bezesporu Čína. Bohužel se stalo pravidlem, že její prvenství je tak velké, že se zde popravuje ročně více osob, než na celém světě dohromady. Konkrétní čísla k dispozici nejsou, vzhledem k tomu, že většina případů je státním tajemstvím. Přibližným odhadem je 2400 popravených za rok 2013. Zprávy o přibližném počtu vykonaných poprav poskytují čínští představitelé, kteří chtějí zůstat v anonymitě. Neexistují ani žádné oficiální informace ke způsobu výkonu trestu. K pozitivnímu pokroku došlo během roku 2013 a to takovému, že bylo Nejvyšším soudem oznámeno, že již nebudou popraveným vězňům odebírány orgány.⁹⁷ I když odhadované počty jsou vysoké, rozhodně jsou, například oproti roku 1983, kdy popravených bylo až na 24 000, výrazně nižší. Způsobeno je to hlavně tím, že se snížil počet trestných činů, za které je nejvyšší trest ukládán, v současné době jich je 55 a patří mezi ně například loupež, znásilnění, zpronevěra nebo braní úplatků. Nyní se jedná o tom, že v budoucnu by mohlo dojít k dalšímu snížení tohoto seznamu a to o 9 trestných

⁹⁶ Examples of Post-Furman Botched Executions. In: Death Penalty Information Center [online]. [cit. 2014-11-13]. Dostupné z <http://www.deathpenaltyinfo.org/some-examples-post-furman-botched-executions>

⁹⁷ Trest smrti v roce 2013: několik málo zemí způsobilo velký nárůst počtu poprav. In: Amnesty International [online]. [cit. 2014-11-13]. Dostupné z: <http://www.amnesty.cz/z877/trest-smrti-v-roce-2013-nekolik-malo-zemi-zpusobilo-velky-narust-poctu-poprav>

činů, mezi které patří například prostituce, padělatelství, pašování zbraní, munice a jaderného materiálu nebo šíření poplašných zpráv během válečného konfliktu.⁹⁸

Během soudních procesů je v Číně ve velké míře porušováno právo na spravedlivý proces. Prakticky neexistuje presumpce nevin. Svobodná volba advokáta rovněž není možná, jsou vybíráni advokáti, kteří jsou pod vlivem vládnoucí strany. Problémem je také to, že v Číně je přípustné mučení během výslechů. Rozsudky smrti kontroluje tzv. Nejvyšší lidový soud, jeho postup dále sleduje Ministerstvo spravedlnosti, tudíž je během procesu propojena výkonná a soudní moc, která v tom případě nemůže být nikdy nezávislá.⁹⁹

⁹⁸ Padělání či prostituce. Čína ruší trest smrti u některých trestných činů. In: Hospodářské noviny [online]. [cit. 2014-11-13]. Dostupné z: <http://zahranicni.ihned.cz/c1-63018970-padelani-nebo-prostituce-cina-zrusi-trest-smrti-u-nekterych-trestnych-cinu>

⁹⁹ The Death Penalty in Asia in 2008. In: Amnesty International [online]. [cit. 2014-11-13]. Dostupné z: <http://www.amnesty.org/en/death-penalty/death-sentences-and-executions-in-2008/asia>

6 Mezinárodně právní zakotvení práva na život

Potřeba vytvořit tuto oblast práva byla motivována snahou chránit zájmy lidí. Cílem bylo vytvořit nějakou univerzální koncepci člověka a udat směr jeho vztahu k ostatním lidem a společnosti celkově. Vznikla tedy jakási společná ideologie, která měla být univerzální pro celé lidstvo. Podle této ideologie má být člověk vnímán nezávisle bez ohledu na jeho rasu, pohlaví či náboženství všude na světě stejně. Na této zásadě identity je založeno i křesťanství, pro které je nesmírně důležitou důstojnost člověka, jelikož na té se vlastně každý, svým postojem k jinému, podílí. Historickým dokumentem lidských práv je zcela jistě anglická Magna Charta Libertatum z roku 1215. V 17. a 18. století spolu s rozvojem přirozenoprávní školy došlo také k rozvoji koncepce lidských práv. Podle té přísluší práva člověku a požívá jich právě z podstaty toho, že je člověkem bez ohledu na jeho skutky. Právě z přirozenoprávní školy vycházely jedny z prvních dokumentů týkající se lidských práv. Deklarace nezávislosti Spojených států amerických ze 4. července 1776 byla založena na myšlence, že všichni byli stvořeni sobě rovni a stvořitel jim udělil určitá nezcizitelná práva. Francouzská Deklarace práv člověka a občana z 26. srpna 1789 nazvala lidská práva přirozenými, nezcizitelnými a posvátnými právy člověka, kdy rovnost plyne z přirozenosti, a lidé se rodí a zůstávají svobodní a rovni v právech.¹⁰⁰

Nejznámějšími katalogy lidských práv, které se kdy dotkly České republiky a kterým v následující části věnuji větší pozornost jsou - Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948, Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod neboli také Evropská úmluva o ochraně lidských práv z roku 1950, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z roku 1966 a Listina základních práv a svobod Evropské unie z roku 2007. Jelikož některé z těchto dokumentů trest smrti nezakazují v případě spáchání válečných zločinů, existují od roku 1949 Ženevské úmluvy, které jeho ukládání v těchto případech regulují. U každého dokumentu se stručně pozastavím nad okolnostmi jeho vzniku a články, které se již přímo práva na život dotýkají.

¹⁰⁰ Sudre, Frédéric. Mezinárodní a evropské právo lidských práv. Brno: Masarykova univerzita, 1997. 364 s. ISBN 80- 210- 1485- 7 s. 32- 33

6.1 Všeobecná deklarace lidských práv

Po druhé světové válce si Organizace spojených národů (dále jen OSN) dala za úkol zajistit, aby již nedocházelo k podobným hrůzám, které měli všichni stále na paměti z předchozích let. Byla ustavena osmičlenná komise lidských práv, která měla katalog lidských práv vytvořit. V jejím čele stála Eleanor Rooseveltová.¹⁰¹

Všeobecná deklarace lidských práv (dále jen Deklarace), ač pravděpodobně nejznámějším mezinárodním textem, není ve své podstatě ani mezinárodní smlouvou, ani není právně závazným dokumentem. Stanovuje pouze určitý cíl, ke kterému by měly státy směřovat a tím je dodržování základních lidských práv po celém světě. Deklarace byla schválena Valným shromážděním OSN 10. prosince 1948 v New Yorku a to všemi tehdejšími 52 členy. Sestává se z třiceti článků, přičemž tyto jsou rozděleny na dvě pomyslné kategorie, kdy se čl. 3 – 21 týkají práv občanských a politických a čl. 22 – 27 jsou články, které zahrnují práva ekonomická, sociální a kulturní. V prvním článku stanovuje, že všichni lidé se rodí svobodní a sobě rovní v důstojnosti i právech. Právo na život definuje v čl. 3 jako právo absolutní. Zároveň čl. 5 zakazuje podrobení kohokoli mučení nebo krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení a trestu.¹⁰² Právo na život je tedy Deklarací vyhlášeno, nicméně trest smrti v ní není výslovně zakázán.¹⁰³ Den přijetí deklarace je dodnes Mezinárodním dnem lidských práv.

6.2 Evropská úmluva o ochraně lidských práv

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen Úmluva) byla podepsána 4. listopadu 1950 v Římě členskými státy Rady Evropy. Účinnosti nabyla 3. září 1953. Hlavní myšlenky vycházely z výše zmíněné Všeobecné deklarace lidských práv. Cílem bylo zajištění uznávání a dodržování lidských práv. Jelikož vznikala na pod patronátem Rady Evropy, nejednalo se o dokument celosvětový a cílem bylo především zajistit jakousi jednotu mezi svými členy prostřednictvím ochrany a rozvoje ochrany lidských práv a svobod. U nás

¹⁰¹ Macizsová, Alice. Co jsou a kde se vzala lidská práva [online]. [cit. 2014-11-07]. Dostupné z: <http://www.icm.cz/co-jsou-a-kde-se-vzala-lidska-prava>

¹⁰² Všeobecná deklarace lidských práv [online]. [cit. 2014-11-07]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>

¹⁰³ Hlinovská, Iveta. Trest smrti. Praha: Univerzita Karlova, 1998. ISBN 80-86473-58-6 s.81

souhlas s Úmluvou a protokoly k ní vyjádřilo 21. února 1991 Federální shromáždění České a Slovenské Federativní republiky. Prezidentem byla ratifikována 18. března 1992. Byla vyhlášena zákonem 209/ 1992 Sb., v platnost v České republice vstoupila 1. ledna 1993.¹⁰⁴

Samotná Úmluva obsahuje 59 článků a ochranu poskytuje jen právům občanským a politickým. Zajímavým a ojedinělým faktem na Úmluvě je to, že sama v sobě a to v platném znění přesně v Hlavě II. stanovuje instituci, na kterou se mohou občané signatářských států obracet, pokud se domnívají, že jim jejich domovské státy neposkytly ochranu. Touto institucí je Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku (dále jen ESLP). Podle původního znění Úmluvy měl jednotlivec možnost obracet se pouze na Evropskou komisi pro lidská práva, která vedle soudu existovala. Jediný kontrolní orgán a tedy soud ustanovil roku 1998 Protokol číslo 11.¹⁰⁵ Od roku 1950 rozšířilo Úmluvu 14 dodatkových (opčních) protokolů. Dostupný text úmluvy vstoupil v platnost 1. června 2010 a je novelizován ustanoveními Protokolu číslo 14. Historicky byla Úmluva novelizována ustanoveními Protokolu číslo 3 dne 21. září 1970, Protokolu číslo 5 dne 20. prosince 1971 a Protokolu číslo 8 dne 1. ledna 1990, který zahrnoval i text Protokolu číslo 2, jež byl součástí Úmluvy od 21. září 1970, tedy ode dne, kdy vstoupil v platnost. Dne 1. listopadu 1998 byla ustanovení novelizována těmito protokoly nahrazena Protokolem číslo 11, dále byl zrušen Protokol číslo 9 ze dne 1. října 1994 a svého významu pozbyl Protokol číslo 10. K oficiálnímu textu takto novelizované Úmluvy jsou připojeny Protokoly číslo 1, 4, 6, 7, 12 a 13.¹⁰⁶ Právě Protokol číslo 13 trest smrti definitivně zrušil. Česká republika 5. listopadu 2013 podepsala již i Protokol číslo 15, který má za úkol zefektivnit řízení před ESLP a posílit zásadu subsidiarity.¹⁰⁷ Dne 3. října 2013 však vznikl již i Protokol číslo 16,

¹⁰⁴ Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms [online]. [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://conventions.coe.int/treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=005&CM=&DF=&CL=ENG>

¹⁰⁵ Malenovský, Jiří. Jílek, Dalibor. David, Vladislav. Organizace Spojených Národů. Evropská Společenství. Rada Evropy. Brno: Masarykova univerzita, 1992. 167 s. ISBN 80-210-0500-9. s. 159-160.

¹⁰⁶ European Court of Human Rights [online]. [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf

¹⁰⁷ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [online]. [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/rada_evropy/ceska_republika_podepsal_a_15_dodatkovy.html

na jehož základě by mělo dojít k rozšíření pravomocí ESLP a ke zlepšení fungování jeho spolupráce s vnitrostátními soudy.¹⁰⁸

Vztah práva na život a trestu smrti je upraven v Úmluvě v hlavě I. v čl. 2, kde je stanoveno: „, *Právo každého na život je chráněno zákonem. Nikdo nesmí být zbaven úmyslně života kromě výkonu soudem uloženého trestu následujícího po uznání viny za spáchání trestného činu, pro který zákon ukládá tento trest.*“.¹⁰⁹ Právo na život je zde tedy deklarováno, ale trest smrti se, za podmínky dodržení zákona daného státu, připouští. V odstavci 2 stejného článku jsou taxativně vymezeny případy, kdy lze jiného člověka zbavit života a takové jednání by nebylo vnímáno v rozporu s Úmluvou. Jsou to – nutná obrana, zatčení či bránění útěku zadržené osoby, potlačení nepokojů nebo vzpoury. Samozřejmě je také stanoveno, že použití síly v těchto situacích musí být přiměřené. Protokol číslo 6 z roku 1983 trest smrti zakázal a to za všech okolností s výjimkou činů spáchaných za doby trvání válečného stavu. Tuto výjimku zrušil v roce 2002 Protokol číslo 13, který trest smrti zakázal za všech okolností. Protokol číslo 6 ratifikovalo 46 ze 47 členských států Rady Evropy, tím posledním, který sice Protokol podepsal v roce 1997, ale doposud neratifikoval, je Rusko.¹¹⁰ Protokol číslo 13 dosud ani nepodepsalo Rusko a Azerbajdžán. Státem, který zatím v roce 2006 pouze podepsal, ale zatím neratifikoval je Arménie. Posledním státem, který ho ratifikoval 23. května 2014 a účinnosti zde nabyl 1. září 2014 je Polsko. Česká republika ho ratifikovala 2. července 2004.¹¹¹

6.3 Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech vstoupil v platnost 23. března 1976. Vycházel z Všeobecné deklarace lidských práv, nicméně je o poznání konkrétnější. Celkově je tvořen 53 články a ty jsou rozděleny do čtyř

¹⁰⁸ European Court of Human Rights [online]. [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: http://www.echr.coe.int/Documents/Protocol_16_ENG.pdf

¹⁰⁹ European Court of Human Rights [online]. [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_CES.pdf

¹¹⁰ Protocol No. 6 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms concerning the Abolition of the Death Penalty [online]. [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=114&CM=&DF=&CL=ENG>

¹¹¹ Protocol No. 13 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, concerning the abolition of the death penalty in all circumstances [online]. [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=187&CL=ENG>

částí. První část pojednává o sebeurčení států a zabývá se také přírodními zdroji jednotlivých zemí. Druhá část nařizuje rovnost mezi muži a ženami a zakazuje diskriminaci na základě původu či náboženství. Právo na život, zákaz mučení a otroctví, právo shromažďovací a další základní lidská práva a svobody jsou upravena v části třetí. Čtvrtá část zřizuje Výbor OSN pro lidská práva (dále jen Výbor) a upravuje pravidla jeho fungování.¹¹²

Z Všeobecné deklarace lidských práv vycházely ale dokumenty celkem dva a těmi jsou zmíněný Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (dále jen Pakt) a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Ačkoli rozdělení těchto práv do dvou listin bylo zřejmě z toho důvodu, že se západní svět bál, zda by dokázal zajistit dodržování všech z těchto práv ve všech signatářských zemích, panuje obecný názor, že důvodem byl postoj Sovětského svazu, který odmítal přijmout pakt ochraňující občanská a politická práva.¹¹³ Ustáleným názvem pro tuto trojici dokumentů je „mezinárodní listina lidských práv“. Kontrolní institucí Paktu je dle části čtvrté Výbor, ten má ovšem jen poradní pravomoc a v případě, kdy podle něj dojde k nesrovnalostem, vydává pouze sdělení. Všechna tato svá stanoviska uveřejňuje Výbor ve výroční zprávě. Ratifikován československým prezidentem byl Pakt 23. prosince 1975 a ve Sbírce zákonů byl publikován jako vyhláška Ministerstva zahraničních věcí č. 120/ 1976 Sb.¹¹⁴

Pakt sám o sobě právo na život vyhláší a jasně z něj vyplývá, že ukládání trestu smrti není žádoucí, nicméně v čl. 6, odstavcích 2, 3, 4 a 5 se v mezích zákona jeho užití připouští. Státům jsou stanoveny určité přesně dané omezující podmínky, které mají snížit na minimum počet uložení trestu smrti. Jsou to například, že tento trest lze uložit jen za nejtěžší trestné činy a jen na základě pravomocného rozsudku soudu, dále se nesmí uložit těhotným ženám nebo osobám mladším 18 let.

I k tomuto Paktu byly následně přijaty dva opční protokoly. První opční protokol je z roku 1966 a umožňuje jednotlivcům podávat Výboru podání

¹¹² Mezinárodní pakt o občanských a politických právech [online]. [cit. 2014-11-09]. <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinar.pakt-obc.a.polit.prava.pdf>

¹¹³ Koldinská, Kristina. Gender a sociální právo. Rovnost mezi muži a ženami v sociálně- právních souvislostech. Praha: C. H. Beck, 2010, 256s. ISBN 978- 80- 7400- 343- 1, s. 38

¹¹⁴ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech [online]. [cit. 2014-11-09]. <http://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/mezinarodni-pakt-o-obcanskyh-a-politickyh-pravech-19851/>

v případě, že se domnívají, že byla porušena jejich lidská práva. Tento protokol byl 12. června 1991 přijat i v České republice. Práva na život se týká Druhý opční protokol z roku 1989, který trest smrti v čl. 1 odstavci 1 výslovně zakazuje slovy, že žádná osoba dle tohoto článku nebude zbavena života. Státům je v dalších člancích Protokolu uloženo, aby zavedly takové vnitrostátní předpisy, které trest smrti zruší. Výjimkou je zde opět možnost udělení nejvyššího trestu a to za závažný vojenský čin v době války.¹¹⁵ Dlužno je zmínit, že je daný protokol závazný jen pro státy, které ho ratifikovaly. Pro Českou republiku vstoupil v platnost 15. září 2004.¹¹⁶

6.4 Listina základních práv a svobod Evropské unie

S rostoucí potřebou Evropské unie sumarizovat lidská práva a svobody do jednotné listiny, která by byla na úrovni unie a zvýšila tak obecné povědomí o lidských právech, se Evropská rada shodla v roce 1999 na zasedání v Kolíně nad Rýnem, že je třeba takovou listinu vytvořit. Hlavní myšlenkou bylo přejmout všeobecné zásady, které stanovila již Úmluva z roku 1950. Vedle těchto zásad měla listina zahrnovat základní práva, týkající se občanů Evropské unie a ekonomická a sociální práva převzatá ze Sociální charty Rady Evropy. Při tvorbě Listiny základních práv a svobod Evropské unie (dále jen Listina) nesměly zůstat v pozadí ani zásady plynoucí z judikatur Soudního dvora Evropské unie a ESLP.

Konvent, který Listinu připravil, byl tvořen zástupci každé členské země, zástupcem Evropské komise a poslanci Evropského parlamentu a vnitrostátních parlamentů. Vyhlášení na zasedání Evropské rady Evropským parlamentem, Radou a Komisí proběhlo v prosinci roku 2000 v Nice. V souvislosti s přípravami textu Lisabonské smlouvy bylo znění Listiny novelizováno ještě v roce 2007. Přesný název tohoto dokumentu tedy zní – Listina základních práv a svobod

¹¹⁵ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech [online]. [cit. 2014-11-09]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinar.pakt-obc.a.polit.prava.pdf>

¹¹⁶ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech [online]. [cit. 2014-11-09]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/mezinarodni-pakt-o-obcanskyh-a-politickyh-pravech-19851/>

Evropské unie ze dne 7. prosince 2000 ve znění z 12. prosince 2007. V platnost vstoupila společně s Lisabonskou smlouvou a to 1. prosince 2009.¹¹⁷

Listina neměla od začátku bezvýhradnou oporu u všech členských států a tak si některé z nich vyjednaly výjimku z její působnosti. Těmi státy jsou Velká Británie, Polsko a Česká republika. Prvně dva zmíněné státy si vyjednaly výjimku pro ně platící, jež je zakotvena v Lisabonské smlouvě jako Protokol číslo 30, který vstoupil v platnost společně s Lisabonskou smlouvou. V tomto Protokolu je stanoveno, že uplatňování Listiny se vztahuje jen na unijní právo a Listina nemůže sloužit jako základ pro změnu vnitrostátních předpisů. České republice stačilo pouze nezávazné prohlášení či politická dohoda, tzv. opt - out o přistoupení k vypracovanému Protokolu číslo 30, tím způsobem, že česká výjimka se připojí ke Smlouvě o fungování Evropské unie a ke Smlouvě o Evropské unii v době, kdy dojde k uzavření další přístupové smlouvy, konkrétně se mělo jednat o přistoupení Chorvatska. V mezidobí platila Listina pro Českou republiku bez omezení. Hlavní roli při sjednávání této výjimky sehrál tehdejší prezident Václav Klaus, který výměnou za příslib umožnění pozdějšího přistoupení k Protokolu číslo 30 přislíbil svůj podpis Lisabonské smlouvy. V té době však již Lisabonská smlouva byla schválena ústavní většinou obou komor Parlamentu a tak oproti ostatním dvěma státům nešlo o jednomyslný postoj státu, který si výjimku vyjednal řádným procesem, ale o záporný postoj jednotlivce.¹¹⁸ Zkráceně byl postoj, který Václav Klaus k Listině zaujal, ovlivněn obavou, aby Listina nebyla budoucím důvodem k přezkumu poválečného majetkového uspořádání, které bylo provedeno na základě Benešových dekretů. Okolo výjimky panovala však v té době zbytečná hysterie, jelikož na počátku roku 2014 navrhl ministr pro lidská práva Jiří Dienstbier vládě, aby požádala o zrušení této výjimky¹¹⁹, kdy vláda prostřednictvím premiéra Bohuslava Sobotky vyjádřila v podstatě stejný názor o nepotřebnosti výjimky. Vzhledem k tomu, že k jejímu prosazení zatím nedošlo, a to ani podle původního plánu s přistoupením Chorvatska k Evropské unii v roce

¹¹⁷ Lisse, Luděk. Listina základních práv Evropské unie. In: Ústav práva a právní vědy [online]. [cit. 2014-11-01]. Dostupné z: <http://www.ustavprava.cz/cz/sekce/casopis-pravo-2010-1-listina-zakladnich-prav-evropske-unie-123/>

¹¹⁸ Bončková, Helena. Smekal, Hubert. Fragmentace společných hodnot? Výjimky z Listiny základních práv Evropské unie [online], *Současná Evropa* 02/2010,2014 Vysoká škola ekonomická v Praze, ISSN tištěné verze: 1804-1280, dostupné z: <http://ces.vse.cz/wp-content/smekal1.pdf>

¹¹⁹ Euroskop. Dienstbier chce zrušení výjimky z Listiny základních [online]. [cit. 2014-11-09], dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8952/23519/clanek/dienstbier-chce-zruseni-vyjimky-z-listiny-zakladnich-prav-eu/>

2013, je otázkou času a kroků české vlády, zda vůbec bude někdy výjimka pro Českou republiku platná.

Listina se tedy týká všech států Evropské unie, zatím tedy bezvýhradně i České republiky. Právo na život je stručně proklamováno v čl. 2 takto: „*Každý má právo na život*“ a „*Nikdo nesmí být odsouzen k trestu smrti ani popraven*“.¹²⁰ Právo na život je tedy přiznáno všem občanům členských států. Dle čl. 52 jsou základní práva a svobody zmíněná v Listině určena orgánům a institucím Evropské unie a členským státům, pokud uplatňují unijní právo. Listina tedy nijak nerozšiřuje pravomoci Evropské unie, což bylo hlavní obavou všech států, které si vyjednávaly výše zmíněné výjimky. Je zde pouze deklarováno, že dbá na dodržování lidských práv a svobod, které Listina vyhlašuje.

6.5 Ženevské úmluvy

Podle některých z výše zmíněných katalogů lidských práv byl trest smrti povolen v případě válečných konfliktů. Případy, kdy by se měl podle nich uplatňovat, řeší Ženevské úmluvy z roku 1949, které vznikly pod záštitou Mezinárodního výboru Červeného kříže. Byly dosud ratifikovány 196 státy světa.¹²¹ Jedná se o čtyři úmluvy a tři dodatkové protokoly, které tvoří základní prameny válečného práva.¹²² Českou republikou byly ratifikovány 5. února 1993¹²³ a publikovány ve Sbírce zákonů byly jako vyhláška ministerstva zahraničních věcí č. 65/1954 Sb. o Ženevských úmluvách ze dne 12. srpna 1949 na ochranu obětí války. Na civilním obyvatelstvu lze uplatnit trest smrti na základě čl. 68 pouze za vyzvědačství, sabotáž, zabití a pouze tehdy, pokud na obsazeném území platil tento trest za tyto delikty ještě před jeho obsazením. Uložit trest smrti je opět omezeno v čl. 77 odstavci 5 dovršením 18 let věku. Další z řady podmínek je například podle čl. 3 to, že popravy smějí být vykonány jen na

¹²⁰ Úřední věstník Evropské unie, Listina základních práv Evropské unie [online]. [cit. 2014-11-09]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:cs:PDF>

¹²¹ Toto číslo odpovídá stavu z 1. 5. 2014

¹²² Jukl, Marek. Ženevské úmluvy a dodatkové protokoly. Praha: Český červený kříž, 2005, 47s. ISBN 80-254-1792-1 s.2

¹²³ Convention relative to the Treatment of Prisoners of War. Geneva, 12 August 1949. [online]. [cit. 2014-11-10]. Dostupné z: https://www.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/States.xsp?xp_viewStates=XPages_NORMStatesParties&xp_treatySelected=375

základě rozsudku řádného soudu, nesmí tedy k popravě dojít na základě rozsudku například polního soudu.¹²⁴

¹²⁴ Ženevské úmluvy o ochraně obětí ozbrojených konfliktů [online], [cit. 2014-11-10]. Dostupné z: http://www.cervenkyriz.eu/cz/mhp_knihovna/zenevske_umluvy.pdf

7 Právo na život v pojetí Ústavního soudu České republiky a Evropského soudu pro lidská práva

Jednou z hlavních zásad demokratického státu je právo občana na spravedlivý proces. Ten je poskytován nezávislými soudy. Pokud se někdo domnívá, že bylo jeho právo porušeno, nebo že soud nerozhodl v souladu se zákony, které mu jeho právo zaručují, existují mimo běžnou soudní soustavu na vnitrostátní úrovni Ústavní soud a na mezinárodní úrovni Evropský soud pro lidská práva, ke kterým může každý jednotlivec podat stížnost.

7.1 Ústavní soud České republiky

Soudním orgánem ochrany ústavnosti je podle čl. 83 Ústavy¹²⁵ Ústavní soud sídlící v Brně. Je postaven mimo soustavu soudů, nelze se k němu tedy odvolat. Běžný občan může ale podat ústavní stížnost, má – li za to, že byla porušena jeho základní práva a svobody zaručená ústavním pořádkem. Proti rozhodnutím Ústavního soudu není možné se odvolávat, jediným možným prostředkem jeho rozhodnutí zvrátit, je stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva ve Štrasburku. Co se týče práva na život, neexistuje mnoho rozhodnutí Ústavního soudu, která by o jeho porušení rozhodovala. Následující rozhodnutí je jeden z mála případů, kdy český Ústavní soud rozhodoval o možném porušení práva na život. Otázku, zda je podání ústavní stížnosti nutným opravným prostředkem, který musí být na vnitrostátní úrovni využit, aby mohla být podána stížnost k nadnárodnímu lidsko-právnímu soudu, zodpověděl ESLP v případě Eremiášová a Pechová proti České republice, kterému bude dále věnována větší pozornost.

7.1.1 Střet práva na život dítěte s rodičovskými právy

Nálezem Ústavního soudu III. ÚS 459/03, kdy se do konfliktu dostalo právo na život dítěte a rodičovská práva jeho rodičů, kteří vzhledem ke své víře odmítali povolit lékařům nasadit mu účinnou léčbu, bylo v roce 2004 rozhodnuto o případu Dominika Jánoše.

¹²⁵ Čl. 83 zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Rodiče se ústavní stížností domáhali zrušení usnesení Krajského soudu v Ostravě a Okresního soudu v Karviné, které jim ukládaly za povinnost dovolit podrobit jejich nezletilé dítě léčbě, kterou jeho nemoc vyžadovala. Nezletilý trpěl vysoce zhoubným nádorovým onemocněním, které si žádalo chemoterapie, jež jsou spojeny s transfuzemi krve. Taková léčba byla pro rodiče nepřijatelná, jelikož byli Svědci Jehovovi a jejich náboženské přesvědčení transfuze krve nedovoluje. Domáhali se toho, že napadenými usneseními byla porušena jejich práva, garantovaná Úmluvou o ochraně lidských práv, Úmluvou na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny a také Úmluvou o právech dítěte. Bohužel žádná jiná alternativní léčba takového onemocnění dosud nebyla objevena, a proto byla pro další život dítěte tato nutná. Rodiče však požadovali paliativní léčbu, tedy takovou, která by pouze vedla k umírnění příznaků, nikoli k vyléčení a byli si vědomi toho, že tato léčba je přímou cestou ke smrti jejich dítěte.

V souvislosti s Úmluvami, kterých se rodiče dovolávali, Ústavní soud konstatoval, že je jejich smluvním státům dán prostor pro to, aby samy uvážily, jak zásadní může zásah do práv rodičů být. Tím, že dítěti měla být na jejich přání nasazena pouze paliativní léčba, ohrozili zásadně jeho život. Došlo zde ke konfliktu absolutních a relativních lidských práv, kdy jak už bylo uvedeno, relativní právo musí oproti absolutnímu zůstat v pozadí.

Soud dospěl k tomu názoru, že ochrana života a zdraví dítěte, o kterou v tomto případě bez diskuze šlo, je relevantním a dostatečným důvodem pro to, aby bylo zasaženo do rodičovských práv. Chráněna byla hodnota, která je v systému základních lidských práv jednoznačně prioritní a není možné, aby rodiče, i přes svou náboženskou svobodu, přijímali taková rozhodnutí, která by byla v rozporu s ochranou zdraví dítěte. Tato ústavní stížnost tedy byla zamítnuta.¹²⁶

¹²⁶ Nález Ústavního soudu III. ÚS 459/03 z 20. srpna 2004. In: [nalus.cz](http://nalus.usoud.cz) [online]. [cit. 2014-11-25]. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=45247&pos=4&cnt=6&typ=result>

7.2 Evropský soud pro lidská práva

ESLP byl zřízen roku 1959 ve Štrasburku při Radě Evropy. Je to instance, kde je umožněno jednotlivci žalovat stát nebo jeho orgány. K soudu se nepodávají odvolání, pouze stížnosti v případě, že se stěžovatel domnívá, že bylo státem porušeno jeho právo, které je mu zaručeno Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv z roku 1950. Do 1. listopadu 1998 fungovala při soudu, na základě Úmluvy, také Evropská komise pro lidská práva (dále jen Komise), která se zabývala stížnostmi jednotlivců a snažila se spory vyřešit především smírnou cestou, soudu předkládala k řešení jen některé případy. Nyní funguje již jen stálý Soud, který je zde pro občany států, které jsou smluvními stranami Úmluvy. Stížnost lze podat až po vyčerpání všech opravných prostředků na úrovni státu. Výjimkou je stížnost na průtahy v řízení, tu lze podat dříve. V případě vyhovění stěžovateli však rozhodnutí soudu nemění vnitrostátní rozsudek, je pouze konstatováno, zda stát porušil lidská práva a v případě, že ano, je státu nařízeno zaplatit stěžovateli odškodné a soudní výlohy. Českým zástupcem mezi soudci je od roku 2012 JUDr. Aleš Pejchal.

7.2.1 Pretty vs. Spojené království – napomáhání při sebevraždě

Významné rozhodnutí ESLP v oblasti práva na život, či v tomto případě požadovaného práva na smrt je rozhodnutí sporu mezi paní Diane Pretty a Velkou Británií z 29. dubna 2002. Ve spojitosti s problematikou eutanazie, jsou v daném rozsudku odůvodněny články Úmluvy, které jsou pro tuto oblast klíčové. Rozsudek řeší otázky, zda právo na život znamená i právo na smrt nebo zda, pokud by nebyly přijaty zákony, které umožní asistovanou sebevraždu, se bude jednat o zásah do práva na svobodu myšlení. Tento rozsudek má význam pro případnou budoucí legislativu evropských států, řešící otázku eutanazie.

Diane Pretty, britská občanka, která ve 43 letech onemocněla poruchou motorických neuronů. Jedná se o onemocnění, kdy jsou postiženy buňky centrálního nervového systému, čímž postupně ochabují svaly, které jsou ovládnuty vůlí. Nemoc vede až k nefunkčnosti končetin a dýchacího systému. Jako poslední bývají z pravidla zasaženy svaly ovládající polykání a dýchání a pacient

je před smrtí závislý již jen na umělé stravě a nakonec umírá na udušení. Nemoc paní Pretty byla v době soudního sporu již v pokročilém stádiu a stěžovatelka tedy byla ochrnutá od hlavy dolů, nemohla srozumitelně komunikovat a výživa jí byla podávána hadičkou. I přes to, že jí do smrti zbývalo dle odhadu několik týdnů až měsíců, její rozumové schopnosti nebyly ničím postiženy a trvala na tom, že chce tento stav zkrátit. Byla si vědoma toho, že její stav podlamuje její důstojnost a přála si tedy mít alespoň možnost rozhodnout o tom, jak a kdy zemře. Vzhledem k tomu, že již nebyla fyzicky schopna spáchat sebevraždu, o pomoc požádala svého manžela, který jí měl podat smrtící dávku léků a tím její utrpení ukončit.

Napomáhání při sebevraždě je však ve Velké Británii trestným činem a tak se rozhodli, že se pokusí vytvořit si pro takové jednání právní půdu. Dne 27. února 2001 požádal její advokát britský Úřad pro veřejné trestní stíhání o povolení a příslib toho, že její manžel nebude pro trestný čin napomáhání při sebevraždě trestně stíhán, jelikož by tak činil v souladu s jejím přáním. Její žádosti nebylo Úřadem vyhověno a tak požádala místně příslušný soud o to, aby toto záporné rozhodnutí přezkoumal, anebo aby rozhodl, že § 2 britského zákona o sebevraždě z roku 1961, je v rozporu s články 2, 3, 8, 9 a 14 Úmluvy o ochraně lidských práv. Po dalším odmítavém rozhodnutí podala odvolání ke Sněmovně lordů, která jí opět nevyhověla. A tak se 21. prosince 2001 obrátila se stížností na Evropský soud pro lidská práva. Stížnost byla postavena na tom, že nejen odmítnutí poskytnutí imunity jejímu manželovi při napomáhání při sebevraždě, ale i zákaz asistované sebevraždy daný britským právním řádem jsou v rozporu s články 2, 3, 8, 9 a 14 Úmluvy. ESLP soulad britského zákona a jmenovaných článků posoudil a odůvodnil ve svém rozhodnutí to, proč dospěl k názoru, že zákon není v rozporu s žádným z daných článků.

Čl. 2, tedy: „*právo každého na život je chráněno zákonem*“, nelze vykládat tak, že jeho význam spočívá i v tom, že člověk má právo vybrat si, zda chce dál žít či nikoli. Podle soudu tato věta nezahrnuje i negativní aspekt, tedy nelze se dovolávat práva na smrt. Stěžovatelka v souvislosti s tímto článkem tvrdila, že státy, ve kterých je asistovaná sebevražda legální, tedy Úmluvu porušují. Soud na to argumentoval tím, že není jeho úkolem posuzovat, zda jiné státy porušují svými zákony povinnost ochraňovat právo na život. V daném případě by stěžovatelce ani takový závěr nepomohl, jelikož se zde jedná o zákony Spojeného království, nikoli o zákony jiných států a v tomto případě k rozporu nedošlo.

V souvislosti s čl. 3, který zní: „ *Nikdo nesmí být mučen nebo podroben nelidskému zacházení nebo trestu.*“, stěžovatelka argumentovala tím, že její utrpení je nelidské a ponižující. Odpověď soudu na tento bod byla taková, že čl. 3 je nutno vykládat tak, že ukládá státním orgánům negativní povinnost, tedy povinnost zdržet se jednání, které by jí takové utrpení způsobily, což se v tomto případě nestalo.

Čl. 8, tedy : „ *Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.*“, byl ve stížnosti napaden tak, že jejím právem je rozhodnout se jak a kdy chce zemřít. Úkolem státu je zajistit, aby byla přijata taková opatření, která zajistí přiměřené dodržování takového soukromí. Všeobecný zákaz asistované sebevraždy však, podle ESLP, nelze vnímat, jako nepřiměřený zásah do tohoto práva.

Podle stěžovatelky také došlo k porušení čl. 9, jehož znění je: „ *Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání*“. Soud argumentoval tím, že její přesvědčení, i přesto, že je bez pochyby silné, nemá spojitost s přesvědčením náboženským nebo jiným, které je tímto článkem chráněno.

Čl. 14 Úmluvy zní: „ *Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení.*“ Jeho porušení spočívá podle stěžovatelky v tom, že tělesně nepostižené osoby sebevraždu spáchat mohou, ale tělesně postiženým je bráněno v tom, aby pomoc při sebevraždě přijali. Podle soudu však toto nařčení nelze považovat za diskriminaci.¹²⁷

Toto rozhodnutí je pro další podobné případy klíčové, protože se zde soud poprvé zabíral právním posouzením věci, čemuž se tomu v minulosti již několikrát vyhnul. Paní Pretty tak neuspěla se svou žádostí u poslední možné instance a trvání jejích útrap tak nebylo možno legální cestou zkrátit.

¹²⁷ Case of Pretty v. the United Kingdom. In: European Court of Human Rights [online]. [cit. 2014-11-22]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-60448>

7.2.2 Otázka počátku lidského života ve světle judikatury ESLP

V souvislosti s problematickou otázkou, od jakého okamžiku lze stanovit počátek lidského života existuje poměrně rozsáhlá judikatura ESLP. Dle níže zmíněných judikátů je členským státům dána diskreční pravomoc, od jaké doby uznají počátek lidského života, který je hoděn ochrany podle čl. 2 Evropské úmluvy o lidských právech. Tento názor je založen hlavně na argumentu, že neexistuje žádný vědecký podklad, či názor na to, kdy lidský život začíná.

Již v roce 1980 bylo nutné, aby Komise při Evropském soudu zaujala stanovisko k umělému přerušení těhotenství s odkazem na právo na život. Případ *Paton vs. Spojené království* spočíval v tom, že se manžel pokusil zabránit těhotné manželce v podstoupení interrupce s argumentem, že by porušila právo embrya na život, které mu je zaručeno čl. 2 Úmluvy. Komise se zde zabývala spojením „*každý má právo na život*“. Bylo důležité určit, co všechno v sobě zahrnuje slovo „*každý*“. V rozsudku je stanoveno, že toto slovo nezahrnuje lidský plod ještě před narozením. Odmítnutí stížnosti bylo odůvodněno tím, že pokud by byl čl. 2 chráněn lidský plod, musela by být interrupce zcela zakázána a problém by vyvstal v případě, kdy je těhotenství pro ženu životu nebezpečné. Znamenalo by to, že ochrana lidského embrya by měla větší hodnotu, než život těhotné ženy.¹²⁸

Další z této oblasti byl případ z roku 1992, *R.H. vs. Norsko*, kdy se stěžovat, přítel těhotné ženy, domáhal toho, že norský zákon povolující interrupci až do 18. týdne těhotenství, v případě že ji od 12. týdne schválí dva lékaři, je opět v rozporu s čl. 2 Úmluvy. Stížnost byla opět zamítnuta s tím, že norský zákon o interrupci spadá do pravomoci státu a není v rozporu s Úmluvou.¹²⁹ Obdobnou stížnost Evropský soud znovu odmítl o deset let později, tedy v roce 2002, kdy se nezákonnosti italského zákona domáhal manžel těhotné ženy, kterému bylo podle něj odepřeno právo založit rodinu. Jedná se o případ *Boso vs. Itálie*.¹³⁰

Předchozí judikatura byla shrnuta v roce 2004 v případě *Vo vs. Francie*, kdy byl plod v šestém měsíci těhotenství při lékařské prohlídce poškozen tak, že ženě musela být provedena interrupce. Paní Vo podala na lékaře trestní oznámení

¹²⁸ *Paton v. Spojené království*, stížnost č. 8317/78, Evropská komise pro lidská práva, 13. květen 1980, 3 Evropská zpráva o lidských právech 408 (1981) (zpráva Komise)

¹²⁹ *Case of R. H. v. Norway*. In: European Court of Human Rights [online]. [cit. 2014-11-23]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-1759>

¹³⁰ *Case of Boso v. Italy*. In: European Court of Human Rights [online]. [cit. 2014-11-23]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-23338>

za zabití z nedbalosti, avšak soudem prvního stupně bylo konstatováno, že v případě dvacet týdnů starého plodu se nejedná o lidskou bytost a tak nemůže být lékař souzen za zabití, ač z nedbalosti. Odvolací soud dal naopak za pravdu paní Vo, ale jeho rozsudek byl zrušen Nejvyšším soudem. Stěžovatelka se tedy obrátila na ESLP se stížností na francouzský právní řád, který podle ní neposkytuje dostatečnou ochranu nenarozeným dětem a jejich životu, protože lidské embryo by mělo být vnímáno jako lidská bytost, ne jako pouhý „shluk buněk“. Evropský soud s odkazem na to, že neexistuje jednotný názor na to, kdy lidský život začíná, potvrdil svůj názor z předchozí judikatury tak, že plod nelze vnímat jako lidskou bytost a to ani v případě, že jeho existence není pro ženu nebezpečná, čl. 2 Úmluvy tedy porušen nebyl. Francie v tomto případě, podle soudu, neměla povinnost lékař potrestat. Je však otázkou, zda zde byla správně posouzena spravedlnost a k takovému rozhodnutí nevedla soud obava toho, že pokud by bylo rozhodnuto tak, že lékař měl být potrestán, takový rozsudek by vedl k tomu, že by v budoucnu lékaři, v obavě z trestu, odmítali interrupce provádět.¹³¹

Rozhodovací pravomoc členských států k otázce počátku lidského života byla poté potvrzena ještě v roce 2006 rozsudkem Evans vs. Spojené království, kdy partner stěžovatelky stáhl souhlas s využitím společně oplozených a následně zmrazených embryí, která chtěla ona sama využít při umělém oplodnění. Podle britských zákonů má, po stažení souhlasu jedné ze stran, dojít ke zničení embryí, na což paní Evans podala stížnost k ESLP s tím, že tento zákon je v rozporu s čl. 2 Úmluvy. Stížnost byla opět odmítnuta, jelikož sám britský zákon uvádí, že embryu nejsou přiznána práva, jako například právo na život.¹³²

7.2.3 Soering vs. Spojené království - problematika extradice

I přes to, že ochrana života a zákaz trestu smrti jsou pro naši kulturu zcela běžnou součástí života, jak již bylo několikrát zmíněno, po celém světě tomu tak není a i v demokratických zemích užívání trestu smrti přetrvává. Případem, který řešil ESLP v roce 1989, bylo stanoveno, jak v budoucnu postupovat v případě, že osoba, nacházející se na území, která uznává hodnoty stanovené Evropskou

¹³¹ Case of Vo v. France. In: European Court of Human Rights [online]. [cit. 2014-11-23]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-61887>

¹³² Case of Evans v. the United Kingdom. In: European Court of Human Rights [online]. [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-80046>

úmluvou o lidských právech, má být vydána k trestnímu stíhání do státu, kde jí za její činy reálně hrozí udělení trestu smrti.

Německý státní příslušník Jens Soering, který měl být vydán z Velké Británie, kde byl zadržen, do Spojených států, kde čelil obvinění z vraždy rodičů svojí přítelkyně, podal stížnost k ESLP na porušení čl. 3 Úmluvy. Britské úřady rozhodly o jeho extradici do Spojených států, kde mu hrozil trest smrti, na čemž byla postavena jeho stížnost. Tvrdil, že vydání do země, kde může být tímto způsobem potrestán, je v rozporu s čl. 3 Úmluvy, tedy bylo by s ním zacházeno ponižujícím způsobem a mohl by mu být uložen i krutý a nelidský trest. Soeringovy obavy byly doloženy psychiatrickým posudkem, který potvrzoval jeho hrůzu z fyzického násilí a homosexuálního zneužívání ostatními vězni ve věznicích ve Virginii, kam by byl po vydání zařazen. Takové jednání však nelze opodstatněně očekávat a i kdyby ano, nejednalo by se o násilí ze strany státu.

Zde došlo k tomu, že Komise, která se klonila k názoru, že stížnost by měla být zamítnuta, předala případ k rozhodnutí Soudu, který i přes to, že vycházel z jejich argumentů, učinil opačný závěr, tedy podle něj byla smluvním státem Úmluva porušena. Čl. 15 Úmluvy v odst. 2 uvádí, že od čl. 3 za žádných okolností nelze odstoupit. Zákaz mučení a nelidského zacházení je jednou z hlavních hodnot Rady Evropy, která je zakotvena nejen v Úmluvě, ale i v dalších mezinárodních dokumentech a tak nelze tento zákaz porušit ani extradicí. I přes to, že státy mohou pobyt cizinců na svém území do vysoké míry regulovat, pokud by se tato regulace měla dotknout práv, která jsou zaručena Úmluvou, není takové jednání přípustné. Pokud by stát vydal občana do země, kde by mu takové zacházení, či trest hrozil, jednalo by se o rozpor s čl. 3. Jednomyslně tedy bylo konstatováno, že pokud by mělo být platné britské rozhodnutí, práva zaručená Úmluvou by byla porušena a k extradicí tak dojít nemělo.¹³³ Po následném ujištění ze strany Spojených států, že trest smrti Soeringovi udělen nebude, k vydání však stejně později došlo.

¹³³ Case of Soering v. the United Kingdom. In: European Court of Human Rights [online]. [cit. 2014-11-23]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57619>

7.2.4 Eremiášová a Pechová vs. Česká republika

Případ, kdy poprvé došlo k tomu, že ESLP konstatovat, že došlo Českou republikou k porušení Úmluvy, se stal v roce 2002, kdy mladý rom V. P., partner stěžovatelky Eremiášové a syn stěžovatelky Pechové, po zadržení policií, kvůli podezření z krádeže, zemřel na následky pádu z okna na policejní stanici v Brně. Stížnost byla podána bez toho, aby jí předcházela stížnost na vnitrostátní úrovni, tedy ústavní. Mělo zde dojít k porušení, Úmluvou garantovaného, práva na život ze dvou důvodů a to takových, že za prvé na úmrtí V. P. měl mít podíl státní orgán, a za druhé nebyly vyšetřovací úkony provedeny řádně, důkladně a hlavně byly z počátku provedeny policií, nikoli na policii nezávislým orgánem.

Na otázku, zda není překážkou v přípustnosti to, že nebyla využita ústavní stížnost, si ESLP odpověděl tak, že pokud by byla podána, český Ústavní soud by rozhodnutí, ve světle své dosavadní judikatury, stejně nezrušil a tak podle tohoto rozhodnutí není ústavní stížnost považována za nutný vnitrostátní prostředek, který se musí před podáním stížnosti k ESLP využít.

Popis případu ze strany policie byl takový, že V.P. z okna vyskočil během pokusu o útěk policistům. Takový popis skutku nepovažoval soud za uspokojivý, ovšem i v případě, pokud se tak opravdu stalo, je zde dle názoru soudu na místě, aby stát přijal preventivní opatření k ochraně života a zdraví a například při procházení okolo nezajištěného okna měli být policisté o ostražitější, aby nemohla podobná situace nastat.

Důležitou okolností tohoto případu byl způsob vedení vyšetřování úmrtí, který ESLP označil za nedostatečné. Úkony, které mají být s vyšetřováním spjaty, nebyly provedeny včas, některé vůbec. Dalším argumentem bylo to, že vyšetřovací orgány podléhají všechny ministerstvu vnitra, a proto existuje důvodná pochybnost o jejich nezávislosti.

Vzhledem k tomu, že soud shledal, že čl. 2 Úmluvy byl Českou republikou skutečně porušen, stížnosti vyhověl a oběma stěžovatelkám přiznal náhradu

nemajetkové újmy ve výši 10. 000 EUR pro každou a dále oběma společně 2. 000 EUR náhradu nákladů řízení.¹³⁴

7.2.5 Proces s Ludmilou Brožovou – Polednovou

V souvislosti s výše popsaným procesem JUDr. Milady Horákové je k věci pozastavit se nad osudem jedné z členek trestního senátu a to Ludmily Brožové – Polednové. Ta působila jako prokurátorka Státního soudu v Praze, jako okresní prokurátorka v Rokycanech a jako prokurátorka Generální prokuratury. Jako dělnická prokurátorka mohla svou činnost vykonávat i bez patřičného právnického vzdělání. Absolvovala pouze dvouletou Právnickou školu pracujících, kde žádné právnické vzdělání nezískala a na místo prokurátorky byla dosazena komunistickou stranou.¹³⁵ V roce 2006 byla poprvé obviněna za podíl na spáchání justiční vraždy, tehdy byl však případ vrácen státním zástupcem vyšetřovatelům. Na základě nově zjištěných důkazů získaných z Národního archivu byla obviněna později znovu a Městským soudem v Praze byla dle trestního zákona¹³⁶ odsouzena k osmi letům odnětí svobody pro trestný čin vraždy, kdy s ohledem na všechny okolnosti byl trest co do délky i zařazení do věznic na nejnižší možné hranici. Z odůvodnění rozsudku vyplývá, že během hlavního líčení bylo zjištěno, že si Polednová společně s ostatními prokurátory byla vědoma toho, že o výsledku daného procesu bylo rozhodnuto již před jeho zahájením a to orgány, které rozhodně nebyly justičními. Úkolem procesu bylo pouze vytvořit navenek zdánlivé zákonné pozadí, skutečným záměrem však bylo fyzické odstranění odpůrců komunistického režimu prostřednictvím trestů smrti.¹³⁷

S kvalifikací skutku však Polednová nesouhlasila a následně odvolací Vrchní soud napadený rozsudek zrušil a trestní stíhání zastavil z důvodu promlčení trestného činu. Podle Vrchního soudu také došlo k pochybení, co se týče jedné ze základních zásad trestního práva a to neuzítí výjimky ze zákazu

¹³⁴ Case of Eremiášová and Pechová v. the Czech Republic. In: European Court of Human Rights [online]. [cit. 2014-11-28]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-120965>

¹³⁵ Vorel, Jaroslav; Šimánková, Alena; Babka, Lukáš. Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech. Díl I. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR 2003

¹³⁶ Zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákoník

¹³⁷ Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 1. 11. 2007, sp. zn. 43 T 19/2007

retroaktivity. Právní zakotvení najdeme v čl. 40 odst. 6 Listiny základních práv a svobod, kde se stanoví, že pozdější trestní zákon se použije pouze tehdy, je-li to pro pachatele příznivější, což v tomto případě nebylo. Skutek měl být souzen dle dřívějšího trestního zákona z roku 1852¹³⁸, který byl účinný v době spáchání činu. Odsouzena měla být pro vraždu prostou, což by pro ni bylo značně příznivější, navíc byla kvalifikována jako vzdálený účastník a to vyšší trestu značně zmírnilo. Kromě změny aplikovaného zákona a kvalifikace účastenství Polednové posuzoval odvolací soud zejména promlčecí lhůtu činu. V trestním zákoně z roku 1852 byla promlčecí lhůta stanovena na 5 let. V § 5 zákona č. 198/1993 Sb. Zákon o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu, bylo stanoveno, že se promlčecí lhůta za trestné činy spáchané z politických důvodů v mezidobí od 25. února 1948 do 29. prosince 1989 počítá až od konce této doby. K promlčení tedy mělo dojít již 30. 12.1994, tedy o 12 dříve, než vůbec došlo k prvnímu obvinění.¹³⁹

Rozsudek Vrchního soudu však nebyl konečný, neboť bylo podáno dovolání k Nejvyššímu soudu v neprospěch Polednové. Senát Nejvyššího soudu neměl v tomto případě rozhodovat o vině, ale o tom, zda je vůbec možné Polednovou ještě trestně stíhat. Dne 4. června 2008 vynesl usnesení, které znamenalo zlom v dosavadní judikatuře, když zhodnotil závěr Vrchního soudu o promlčení trestného činu jako chybný a bylo nařízeno věc znovu projednat a rozhodnout a to s ohledem na jeho právní názor. Neshodoval se ani s názorem obou podřízených soudů, že čin Polednové byl spáchán z pozice vzdáleného účastníka. Již na začátku září roku 2008 byl vynesl konečný rozsudek ovlivněný názorem Nejvyššího soudu. Polednová byla odsouzena jako přímý účastník vraždy podle trestního zákona z roku 1852, kde byl horní hranicí trestní sazby za tento čin trest smrti. Pokud ale nebylo rozhodnuto do 20 let od spáchání činu, čin se nepromlčoval, pouze byla zmírněna výše trestní sazby na 10 – 20 let odnětí svobody a rozhodnuto mohlo být i pod spodní hranicí. Trestní zákoník platný v době rozhodování soudu stanovil hranici trestní sazby pro justiční vraždy spáchané mezi lety 1948 a 1989 trest 20 let odnětí svobody. Použit byl zákon pro pachatelku výhodnější, tedy zákon z roku 1852. Při rozhodování o vyšší trestu byly také vzaty v potaz polehčující okolnosti jako její dosavadní bezúhonnost, dlouhá

¹³⁸ Zákon č.117/ 1852 ř. z. Trestního zákona o zločinech, přečinech a přestupcích

¹³⁹ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 2. 2008, sp. zn. 7 To 144/2007

doba od spáchání činu a také to, že její skutky byly ovlivněny komunistickou vládou. Polednové byl uložen trest šesti let odnětí svobody ve věznici s dozorem.¹⁴⁰ Trest nastoupila 19. března 2009 do věznice ve Světlé nad Sázavou. Žádost nejvyšší státní zástupkyně o milost prezidenta republiky nebyla úspěšná. Stejně tak byla Ústavním soudem odmítnuta ústavní stížnost podaná její advokátkou.

I přes to se Polednová nevzdávala a ve snaze očistit své jméno podala stížnost k ESLP. Ta se týkala všech rozsudků českých soudů, kterými byla za předmětný čin uznána vinou. Stížnost byla založena na argumentu, že její jednání nebylo v době spáchání činu, za který byla odsouzena, trestné a že Česká republika porušila její právo na spravedlivý proces. Podle ESLP byla aplikace zákona českým soudem zcela správná, dostatečně odůvodněná a v žádném případě nebyla svévolná. Hlavním důvodem odmítnutí stížnosti byla Úmluva o ochraně lidských práv a svobod, jejíž ustanovení ESLP vykládá tak, že nemůže být poskytnuta ochrana likvidování politických oponentů prostřednictvím trestů smrti ukládaných v řízení zjevně porušující právo na spravedlivý proces a zejména právo na život.¹⁴¹ Odmítnutím této stížnosti bylo definitivně potvrzeno, že odsouzení Polednové bylo spravedlivé. Dne 21. prosince 2010 jí udělil tehdejší prezident Václav Klaus milost s odůvodněním, že přihlédl k jejímu vysokému věku, zdravotnímu stavu a tomu, že část trestu vykonala. Ani po propuštění bohužel svých činů nelitovala a dle svých slov považovala tuto milost za samozřejmost. 15. ledna 2015 ve věku 93 let zemřela.

¹⁴⁰ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 9. 9. 2008, sp. zn. 7 To 78/2007

¹⁴¹ Rozhodnutí ESLP ze dne 21. 6. 2011 ve věci č. 2615/10 - Ludmila Polednová proti České republice

8 Závěr

Lidská práva za dobu existence lidstva prošla značným vývojem a je jasné, že svého úplného cíle ještě nedošla. Spíše by se dalo říci, že největším vývojem již prošla, ale že společně s rozvojem potřeb lidí bude stále nutný rozvoj práv, která budou tyto nově vzniklé potřeby chránit a tak zřejmě k cíli ani nikdy nedojdou. Hlavním tématem této práce bylo stěžejní lidské právo, tedy právo na život. Jeho ochrana svého konce také zatím nedospěla. V českém právním řádu je jeho ochrana jasná a nejvyšší možná. Pramenem nejsou jen vnitrostátní zákony, ale i množství mezinárodních úmluv, k nimž Česká republika svým podpisem přistoupila a mají na základě Ústavy aplikační přednost před zákony.

V dnešní době je ochrana lidského života na velkém území světa velice propracovaná, existuje mnoho dokumentů, které zakazují trest smrti za všech okolností, je již jen na rozhodnutí států, zda k těmto dokumentům přistoupí. Dalo by se říci, že většina demokratických států poskytuje ochranu života absolutní. Obrovskou výjimkou jsou Spojené státy americké, z nichž více než polovina států trest smrti nezakazuje. Oproti ostatním zemím s tímto trestem v právním řádu, je u Spojených států výjimečné to, že veškeré informace o exekucích trestu smrti jsou naprosto jasné a transparentní a zveřejňují se i informace o tom, pokud se poprava nepovede tak, jak by měla. Naprosto odlišný přístup k těmto informacím je v Číně, kde mají naopak tyto případy punc státní tajemství.

Před tím, než jsem začala tuto práci zpracovávat, jsem zaujímala postoj, že trest smrti je trestem, který v našem právním řádu, za nejzávažnější trestné činy, chybí. Takový názor má v dnešní době mnoho lidí. I dříve se laická veřejnost k tomuto trestu spíše přikláněla. Oproti tomu odborná veřejnost zaujímá postoj opačný, potvrdila to nejen anketa „*O trestu smrti*“ v roce 1923. Názory, které zastánci trestu smrti zastávají, jsou takové, že se jedná o spravedlivou odplatu a má odstrašující účinky pro ostatní potencionální pachatele.¹⁴² Oproti tomu odpůrci zdůrazňují morální zásady, lidskou důstojnost a také to, že tento trest smrti žádný vliv na prevenci kriminality nemá a nijak nenahradí újmu, kterou pachatelé způsobili obětem a jejich rodinám. Jako světový den proti trestu smrti je stanoven 10. říjen. V roce 2013 byla při příležitosti tohoto dne podepsána výzva ministrů

¹⁴² Salák, Pavel. Tauchen, Jaromír. Československé trestní právo v proměnách věků. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 194 s. ISBN 978- 80- 210- 5086- 0 s. 84

zahraničí členských států Rady Evropy k tomu, aby státy, které ještě neratifikovaly smlouvu o absolutním zákazu tohoto trestu, aby tak učinily¹⁴³.

Právo na život však není státem upraveno jen v souvislosti s trestem smrti. Dalšími problematickými oblastmi jsou také zákonná úprava eutanazie a přerušení těhotenství. Pro státy Rady Evropy mají tyto oblasti dané pomyslné meze hlavně judikaturou Evropského soudu pro lidská práva, který se jimi již nejednou zabýval a určil směr, kterým se mají státy, při jejich zákonné úpravě, ubírat.

Po zpracování práce jsem dospěla k závěru, že ačkoli česká právní úprava ochrany práva na život není dostačující, co se týká otázky eutanazie, trest smrti rozhodně není, a to z mnoha hledisek, nic co by v naší kultuře chybělo. Je to dle mě nebezpečný nástroj v rukou státu, který je lehce zneužitelný a vzhledem ke své nezvratnosti by neměl mít místo v právních řádech žádného ze států světa. Život je ten nejcennější dar, který byl každému člověku dán a nikdo by o něj neměl být proti své vůli jiným připraven a to ani pod zástěrkou zákonnosti.

„Život měříme příliš jednostranně, podle jeho délky a ne podle jeho velikosti. Myslíme víc na to, jak život prodloužit, než na to, jak ho opravdu naplnit. Mnoho lidí se bojí smrti, ale nedělají si nic z toho, že sami a mnoho jiných žijí jen položivotem, bez obsahu, bez lásky, bez radosti.“

Tomáš Garrigue Masaryk

¹⁴³ Ministři zahraničí členských států Rady Evropy podepsali výzvu k zákazu trestu smrti. In: Ministerstvo zahraničních věcí [online]. [cit. 2014-11-04]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/rada_evropy/ministri_zahranici_clenskych_statu_rady.html

Resume

This thesis focuses on the issue of protection of human life from state power. There are several ways of the protection: abortion, euthanasia and death penalty, which is still used in several countries in the world. The most attention is paid to the death penalty. The thesis is divided into six parts. The first part deals with general human rights and the right to life is regarded as the most important of them. Second chapter specifically deals with death penalty, its development and individual punishments which are used nowadays. The following section describes when and how such death penalties were used in Czechoslovakia. The fourth chapter focuses on some other countries, where death penalty still exists as a mean of punishment. The list those countries does not include China, as it does not disclose information about previous executions. Additionally, unique examples of cases from chosen countries in which foreign media (including Czech) has shown interest is presented. A list of international treaties about human rights which are signed by the Czech Republic is presented in fifth chapter. The last chapter of this thesis particularly explains judicature of the Constitutional Court of the Czech Republic and European Court of Human Rights which refers to protection of human life. These are important decisions regarding interference in parental rights such as protection of life of child, abortion, extradition to the country where the person is threatend by the penalty death, euthanasia as well as the last mentioned decision of the court is the case of Ludmila Brožová – Polednová. This case is included in the chapter three.

The main objective of this thesis was to clarify the extent to which the government should be entitled to interfere in the right to life. The reason why a lot of attention is paid to death penalty is because it could sometimes be the solution to eradicate serious crimes. In other words, the aim was to clarify the problem to the readers and enable them to decide if reintroduction of such punishments will be an advantage to the Czech society.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY

KNIŽNÍ PUBLIKACE:

- Adamová, Karolina. Soukup, Ladislav. Prameny k dějinám práva v českých zemích. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. ISBN 80-86898-04-0
- Bahýl'ová, Lenka. Filip, Jan. Molek, Pavel. Podhrázský, Milan. Suchánek, Radovan. Šimíček, Vojtěch. Vyhnálek, Ladislav. Ústava České republiky. Praha: Linde Praha a.s., 2010. 1533 s. ISBN 978-80-7201-814-7
- Barring, Ludwig. Trest smrti v dějinách lidstva. Český Těšín: Naše vojsko, 2008. 166s. ISBN 978-80-206-0975-5
- Cawthorne, Nigel. Nejznámější veřejné popravy v dějinách, Frýdek-Místek: Alpress, 2009, 312 s. ISBN 978-80-7362-711-9
- Čapek, Karel. Hovory s T.G.Masarykem. Praha: Československý spisovatel, 1936. 308 s. ISBN 22-074-69
- Filip, Jan. Svatoň, Jan. Státověda. Praha: Wolters Kluwer,2011. 400 s. ISBN 978-80-7357-685-1
- Gerloch, Aleš. K otázce právní povahy Listiny základních práv a svobod. In: Realizace listiny základních práv a svobod v právním řádu ČR. Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity. 1994. 130 s. ISBN 80-210-0834-2
- Gerloch, Aleš. Teorie práva. 5. upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, 308 s. ISBN 978-80-7380-233-2
- Hlinovská, Iveta. Trest smrti. Praha: Univerzita Karlova, 1998. ISBN 80-86473-58-6
- Holländer, Pavel. Základy všeobecné státovědy. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 364 s. ISBN 978- 90- 7380- 178- 6
- Jedlička, Miloslav. Nejslavnější mordy první republiky. Praha: Daranus, 2011. 264 s. ISBN 978-80-87423-25-7
- Jukl, Marek. Ženevské úmluvy a dodatkové protokoly. Praha: Český červený kříž, 2005, 47 s. ISBN 80-254-1792-1
- Klíma, Karel. a kol. Komentář k Ústavě a Listině 2 díl. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, 1441 s. ISBN 978- 80- 7380- 140- 3
- Klíma, Karel. a kol. Státověda. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2006. 415 s. ISBN 80-86898-98-9

- Koldinská, Kristina. Gender a sociální právo. Rovnost mezi muži a ženami v sociálně- právních souvislostech. Praha: C. H. Beck, 2010, 256s. ISBN 978-80-7400-343
- Kosmas. Kosmova kronika. Knížecí pověst. Praha 2005: Paseka, 304 s. ISBN 80-7185-515-4
- Liška, Otakar. Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989. 2. opr. a rozš. vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2006. 294 s. ISBN 80-86621-09-X
- Lyons, Lewis. Historie trestu: justiční tresty od dávných dob po současnost. Praha: Svojtka, 2004, 190 s. ISBN 80-7352-021-4
- Malenovský, Jiří. Jílek, Dalibor. David, Vladislav. Organizace Spojených Národů. Evropská Společenství. Rada Evropy. Brno: Masarykova univerzita, 1992. 167 s. ISBN 80-210-0500-9
- Monestier, Martin. Historie trestu smrti: dějiny a techniky hrdelního trestu od počátků po současnost. Praha: Rybka Publishers, 1998, 405 s. ISBN80-8618205-3
- Opie, Robert Frederick. Gilotina. Český Těšín: Domino, 2004. 189 s. ISBN 80-7303-218-X
- Pavlíček, Václav. a kol. Ústava a ústavní řád České republiky Komentář 2. díl Práva a svobody. Praha: Linde Praha a.s., 2003, 1164 s. ISBN 80-7201-391-2
- Peiffer, Elisabeth. The Death Penalty in Traditional Islamic Law and as interpreted in Saudi Arabia and Nigeria. William and Mary Journal of Women and the Law, 2004 - 2005
- Pollard, Brian. Eutanazie – ano či ne?. Praha: Nakladatelství Dita, 1996, 210 s. ISBN 80-85926-07-5
- Salák, Pavel. Tauchen, Jaromír. Československé trestní právo v proměnách věků. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 194 s. ISBN 978-80-210-5086-0
- Smekal, Hubert. Lidská práva v Evropské unii. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 288s. ISBN 978-80-210-5045-7
- Suchánek, Radovan. Dvacet let Listiny základních práv a svobod. Praha: Auditorium, 2011. 536 s, ISBN 978-80-87284-23-0

- Sudre, Frédéric. Mezinárodní a evropské právo lidských práv. Brno: Masarykova univerzita, 1997. 364 s, ISBN 80- 210- 1485- 7
- Vadas, Martin. Halla, Josef. Projekt zpřístupnění „Procesu s vedením záškodnického spiknutí proti republice se skupinou Dr. Milady Horákové“. In: Secká, Milena – Křesťan, Jiří – Kahuda, Jan: České archivy a prameny k dějinám zahraničních Čechů. Sborník příspěvků z mezinárodního vědeckého sympózia konaného ve dnech 27.-28. června 2006 v Českých Budějovicích v rámci 23. světového kongresu Československé společnosti pro vědy a umění. Praha, Národní archiv 2007, s. 197-211, ISBN 978-80-86712-50-5
- Vojáček, Ladislav. Schelle, Karel. Knoll, Vilém. České právní dějiny. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010. 704 s. ISBN: 978-80-7380-257-8
- Vorel, Jaroslav. Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech. Vyd. 1. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2004, 311 s. ISBN 80-866-2105-7
- Wagnerová, Eliška. Šimíček, Vojtěch. Langášek, Tomáš. Pospíšil, Ivo. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha : Wolters Kluwer, 2012. 931 s. ISBN 978-80-7357-750-6

PERIODIKA:

- Bončková, Helena. Smekal, Hubert. Fragmentace společných hodnot? Výjimky z Listiny základních práv Evropské unie [online], Současná Evropa 02/2010,2014 Vysoká škola ekonomická v Praze, ISSN tištěné verze: 1804-1280, dostupné z: <http://ces.vse.cz/wp-content/smekal1.pdf>
- Dopisy dr. Milady Horákové z pankrácké cely smrti 24.–27. 6. 1950. Klub Lidové noviny, Praha 1990

JUDIKATURA:

Česká:

- Nález Ústavního soudu III. ÚS 459/ 03 z 20. srpna 2004

- Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 1. 11. 2007, sp. zn. 43 T 19/2007
- Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 2. 2008, sp. zn. 7 To 144/2007
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 9. 9. 2008, sp. zn. 7 To 78/2007

ESLP:

- Case of Boso v. Italy
- Case of Eremiášová and Pechová v. the Czech Republic
- Case of Evans v. the United Kingdom
- Case of Paton v. Spojené království
- Case of Pretty v. the United Kingdom
- Case of R. H. v. Norway
- Case of Soering v. the United Kingdom
- Case of Vo v. France
- Rozhodnutí ESLP ze dne 21. 6. 2011 ve věci č. 2615/10 - Ludmila Polednová proti České republice

TELEVIZNÍ DOKUMENT:

- Dokument České televize Těla nevydávat, M. Janáč, Z. Dvořáková, M. Vadas; vysíláno 27. 6. 2011. [online]. [cit. 1.11.2014]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10268447803-tela-nevydavat/>

PRÁVNÍ PŘEDPISY:

- 117/ 1852 ř. z. Trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích
- 121/1920 Sb. Ústavní listina Československé republiky
- 150/1948 Sb. Ústava Československé republiky
- 100/1960 Sb. Ústava Československé socialistické republiky
- 140/1961 Sb., Trestní zákoník
- 65/1965 Sb., Zákoník práce
- 66/ 1986 Sb., O umělém přerušení těhotenství

- 1/ 1993 Sb. Ústava České republiky
- 23/ 1991 Sb., Zákon, kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod jako ústavní zákon FS ČSFR
- 40/2009 Sb., Trestní zákoník
- Usnesení předsednictva ČNR ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky. Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

MEZINÁRODNÍ DOKUMENTY:

- Evropská úmluva o ochraně lidských práv
- Listina základní práv a svobod Evropské unie
- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
- Všeobecná deklarace lidských práv
- Ženevské úmluvy

INTERNETOVÉ STRÁNKY:

- Case of Boso v. Italy. In: European Court of Human Rights [online]. [cit. 2014-11-23]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-23338>
- Case of Eremiášová and Pechová v. the Czech Republic. In: European Court of Human Rights [online]. [cit. 2014-11-28]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-120965>
- Case of Evans v. the United Kingdom. In: European Court of Human Rights [online]. [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-80046>
- Case of Pretty v. the United Kingdom. In: European Court of Human Rights [online]. [cit. 2014-11-22]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-60448>

- Case of R. H. v. Norway. In: European Court of Human Rights [online]. [cit. 2014-11-23]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-1759>
- Case of Soering v. the United Kingdom. In: European Court of Human Rights [online]. [cit. 2014-11-23]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57619>
- Case of Vo v. France. In: European Court of Human Rights [online]. [cit. 2014-11-23]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-61887>
- Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms [online]. [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://conventions.coe.int/treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=005&CM=&DF=&CL=ENG>
- Convention relative to the Treatment of Prisoners of War. Geneva, 12 August 1949. [online], [cit. 2014-11-10]. Dostupné z: https://www.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/States.xsp?xp_viewStates=XPages_NORMStatesParties&xp_treatySelected=375
- Death penalty 2013: Small number of countries trigger global spike in executions In: Amnesty International [online]. [cit. 4.12.2014]. Dostupné z: <http://www.amnesty.org/en/news/death-penalty-2013-small-number-countries-trigger-global-spike-executions-2014-03-27>
- Descriptions of Execution Methods [online]. [cit. 2014-11-20]. Dostupné z: <http://www.deathpenaltyinfo.org/descriptions-execution-methods?scid=8&did=479>
- Dokument České televize Těla nevydávat, M. Janáč, Z. Dvořáková, M. Vadas; vysíláno 27. 6. 2011. [online]. [cit. 2014-11-01]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10268447803-tela-nevydavat/>
- Moratorium on the use of the death penalty [online]. [cit. 11.11.2014]. Dostupné z: <http://www.worldcoalition.org/moratorium.html>
- Doležalová, Markéta. Dokumentace popravených z politických důvodů 1948 – 1989 – JUDr. Milada Horáková. In: Ústav pro studium totalitních režimů [online]. [cit. 2014-11-01]. Dostupné z <http://www.ustrcr.cz/cs/milada-horakova>

- European Court of Human Rights [online]. [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: http://www.echr.coe.int/Documents/Protocol_16_ENG.pdf
- European Court of Human Rights [online]. [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_CES.pdf
- Euroskop. Dienstbier chce zrušení výjimky z Listiny základních [online]. [cit. 2014-11-09], dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8952/23519/clanek/dienstbier-chce-zruseni-vyjimky-z-listiny-zakladnich-prav-eu/>
- Eutanazii umožňuje jen málo zemí světa. In: Zdravotnické noviny [online]. [cit. 2014-11-21] Dostupné z: <http://www.zdravky.cz/zpravodajstvi/ze-zahranici/eutanazii-umoznuje-jen-malo-zemi-sveta>
- Examples of Post-Furman Botched Executions. In: Death Penalty Information Center [online]. [cit. 2014-11-13]. Dostupné z <http://www.deathpenaltyinfo.org/some-examples-post-furman-botched-executions>
- Executions by Year Since 1976. In: Death Penalty Information Center [online]. [cit. 2014-11-13]. Dostupné z: <http://www.deathpenaltyinfo.org/executions-year>
- Lisse, Luděk. Listina základních práv Evropské unie. In: Ústav práva a právní vědy [online]. [cit. 2014-11-01]. Dostupné z: <http://www.ustavprava.cz/cz/sekce/casopis-pravo-2010-1-listina-zakladnich-prav-evropske-unie-123/>
- Macizsová, Alice. Co jsou a kde se vzala lidská práva [online]. [cit. 2014-11-07]. Dostupné z: <http://www.icm.cz/co-jsou-a-kde-se-vzala-lidska-prava>
- Methods of Execution. In: Death Penalty Information Center [online]. [cit. 2014-11-13]. Dostupné z: <http://www.deathpenaltyinfo.org/methods-execution>
- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech [online]. [cit. 2014-11-09]. <http://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/mezinarodni-pakt-o-obcanskyh-a-politickyh-pravech-19851/>

- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech [online]. [cit. 2014-11-09]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinar.pakt-obc.a.polit.prava.pdf>
- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech [online]. [cit. 2014-11-09]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/mezinarodni-pakt-o-obcanskych-a-politickych-pravech-19851/>
- Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [online]. [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/rada_evropy/ceska_republika_podepsala_15_dodatkovy.html
- Ministři zahraničí členských států Rady Evropy podepsali výzvu k zákazu trestu smrti. In: Ministerstvo zahraničních věcí [online]. [cit. 2014-11-04]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/rada_evropy/ministri_zahranici_clenskych_statu_rady.html
- Nález Ústavního soudu III. ÚS 459/ 03 z 20. srpna 2004. In: nalus.cz [online]. [cit. 2014-11-25]. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=45247&pos=4&cnt=6&typ=result>
- Number of Executions by State and Region Since 1976. In: Death Penalty Information Center [online]. [cit. 2014-11-13]. Dostupné z: <http://www.deathpenaltyinfo.org/number-executions-state-and-region-1976>
- Padělání či prostituce. Čína ruší trest smrti u některých trestných činů. In: Hospodářské noviny [online]. [cit. 2014-11-13]. Dostupné z: <http://zahranicni.ihned.cz/c1-63018970-padelani-nebo-prostitute-cina-zrusi-trest-smrti-u-nekterych-trestnych-cinu>
- Pákistán: Trest smrti pro křesťanku za rouhání potvrzen!. In: Amnesty International [online]. [cit. 2014-11-11]. Dostupné z: <http://www.amnesty.cz/z932/pakistan-trest-smrti-pro-krestanku-kvuli-rouhani-potvrzen>
- Poslední popravený v Česku- pětinasobný vrah Vladimír Lulek [online]. [cit. 2014-11-01]. Dostupné z

<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/4346-posledni-popraveny-v-cesku-petinasobny-vrah-vladimir-lulek/?mobileRedirect=off>

- Protocol No. 6 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms concerning the Abolition of the Death Penalty [online]. [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=114&CM=&DF=&CL=ENG>
- Protocol No. 13 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, concerning the abolition of the death penalty in all circumstances [online]. [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=187&CL=ENG>
- Saúdský kat veřejně sťal čaroděje. In: ceskatelevize.cz [online]. [cit. 2014-11-11]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/141477-saudsky-kat-verejne-stal-carodeje/>
- The Death Penalty in Asia in 2008. In: Amnesty International [online]. [cit. 2014-11-13]. Dostupné z: <http://www.amnesty.org/en/death-penalty/death-sentences-and-executions-in-2008/asia>
- Trest smrti v Bělorusku: atentátníci z metra popraveni. In: týden.cz [online]. [cit. 2014-11-11]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/evropa/trest-smrti-v-belorusku-atentatnici-z-metra-popraveni_228494.html#.VG1a5zSG9l8
- Trest smrti v roce 2013: několik málo zemí způsobilo velký nárůst počtu poprav. : Amnesty International [online]. [cit. 2014-11-11]. Dostupné z: <http://www.amnesty.cz/z877/trest-smrti-v-roce-2013-nekolik-malo-zemi-zpusobilo-velky-narust-poctu-poprav>
- Úřední věstník Evropské unie, Listina základních práv Evropské unie [online]. [cit. 2014-11-09]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:cs:PDF>
- Ústava Československé republiky z roku 1948 [online]. [cit. 2015-02-06]. Dostupné z: http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1948.html

- Ústava Československé socialistické republiky z roku 1960 [online]. [cit. 2015-02-06]. Dostupné z: http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1960.html
- Ústavní listina Československé republiky z roku 1920[online]. [cit. 2015-02-06]. Dostupné z: http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html
- V Íránu oběsili šestadvacetiletou ženu. Mezinárodní tlak popravě nezabránil [online]. [cit. 2014-13-11]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/351669-v-iranu-obesili-sestadvacetiletou-zenu-mezinarodni-tlak-poprave-nezabranil.html>
- Všeobecná deklarace lidských práv [online]. [cit. 2014-11-12]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>
- Za zrušení trestu smrti v Bělorusku. In: Amnesty International [online]. [cit. 2014-11-11]. Dostupné z: <http://www.amnesty.cz/a156/za-zruseni-trestu-smrti-v-belorusku>
- Ženevské úmluvy o ochraně obětí ozbrojených konfliktů [online], [cit. 2014-11-10]. Dostupné z: http://www.cervenkykriz.eu/cz/mhp_knihovna/zenevske_umluvy.pdf